

**INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER**

GRØNLANDSKE STUDERENDE I DANMARK

GRØNLANDSKE STUDERENDE I DANMARK

Forfatter: Line Vikkelsø Slot, Maja Meiland Hansen, Cecilie Heitmann, Kathrine Storgaard Carlsen, Tine Birkeind Thomsen

Ansvarlig: Ligebehandlingschef Bjarke Oxlund

ISBN: 978-87-7570-207-7

e-ISBN: 978-87-7570-208-4

Foto: jacoblund

Layout: Hedda Bank

© 2023 Institut for Menneskerettigheder
Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution
Wilders Plads 8K
1403 København K
Telefon 32 69 88 88
www.menneskeret.dk

Denne publikation eller dele af den må reproduceres til ikkekommercielle formål med tydelig angivelse af kilde.

Vi tilstræber, at vores udgivelser bliver så tilgængelige som muligt. Vi bruger fx store typer, korte linjer, få orddelinger, løs bagkant og stærke kontraster.
Læs mere om tilgængelighed på www.menneskeret.dk/tilgaengelighed

INDHOLD

RESUMÉ	4
GRØNLANDSK RESUMÉ	6
SUMMARY	8
KAPITEL 1 – INDLEDNING	10
BAGGRUND FOR UNDERSØGELSEN	10
KAPITEL 2 – ANALYSENS METODER	11
UDVÆLGELSE AF RESPONDENTER	11
RESPONDENTER	11
UDVÆLGELSE AF CASEPERSONER	12
KAPITEL 3 – TRE PERSONLIGE BERETNINGER OM AT VÆRE GRØNLANDSK STUDERENDE I DANMARK	13
KAPITEL 4 – DESKRIPTIV ANALYSE	17
FORDOMME OG FORSKELSBEHANDLING	17
En uddannelseskultur præget af fordomme	17
En stor andel oplever negativ forskelsbehandling	20
Dårlig behandling kan være fra både medstuderende og undervisere	22
Negativ forskelsbehandling uden for studiet	23
Danske unge mangler viden om det moderne grønland	23
Kulturelle forskelle og udfordringer	25
EKSKLUSION OG MISTRIVSEL	26
Udelukkelse fra fællesskabet	26
Faglige og sproglige barrierer	28
Mistrivsel og Psykisk sårbarhed	31
Hver syvende overvejer at droppe ud	33
De fleste ønsker at vende tilbage til grønland	33
KAPITEL 5 – SAMMENFALD MELLEMLAV TRIVSEL OG NEGATIVE OPLEVELSER PÅ STUDIET	35
KAPITEL 6 – STUDERENDES RET TIL ET GODT UNDERVISNINGSMILJØ	37
FORSKELSBEHANDLINGSLOVENS FORBUD MOD CHIKANE	37
UNDERVISNINGSMILJØLOVEN	38
BESKYTTELSE AF GRØNLÆNDERE I DANMARK SOM OPRINDELIGT FOLK	39
KAPITEL 7 – ANBEFALINGER	40
BILAG	41
SLUTNOTER	50

RESUMÉ

Denne rapport afdækker grønlandske studerendes oplevelse af studielivet i Danmark – herunder deres møde med fordomme og eksklusion. Rapporten tager afsæt i en spørgeskemaundersøgelse blandt grønlandske studerende i Danmark gennemført i efteråret 2022.

Mange grønlandske unge søger til Danmark for at tage en uddannelse efter endt folkeskole eller ungdomsuddannelse i Grønland. Meget peger dog i retning af, at studietiden i Danmark byder på udfordringer. Således har bl.a. Det Grønlandske Hus i Aarhus rejst bekymring over, at grønlandske studerende oplever modstand og manglende inklusion, og kigger man på statistikkerne, ses også et stort frafald blandt grønlandske studerende på videregående uddannelser.

Årsagerne hertil kan være mange. Faglige og sproglige barrierer spiller formentlig en rolle og kan udgøre noget af forklaringen, men langt fra hele forklaringen. Flere undersøgelser har indikeret, at fordomme, stigmatisering og eksklusion kan spænde ben for de unges vej gennem det danske uddannelsessystem. Omfanget af problemet er hidtil ikke undersøgt.

Fra et ligebehandlingsperspektiv er det kritisabelt, hvis studerende med grønlandsk baggrund møder udfordringer i forhold til at nyde lige muligheder med andre studerende under uddannelse. Hertil kommer, at grønlændere i Danmark nyder en særlig beskyttelse i kraft af ILO's konvention om oprindelige folk, der forpligter den danske stat til at afbøde bl.a. sproglige og kulturelle barrierer, som grønlændere måtte opleve i mødet med dansk kultur, også på uddannelserne.

Overordnet finder vi, at de studerende, der i spørgeskemaundersøgelsen angiver enten at blive mødt med fordomme, at blive dårligt behandlet af medstuderende eller undervisere eller at blive mødt med nedsættende kommentarer eller forskelsbehandling på grund af deres grønlandske baggrund, oftere angiver lavere trivsel for eksempel i form af daglig stress og følelsen af at være udenfor.

Samtidig finder vi, at faglige barrierer på studiet påvirker de studerendes trivsel.

Endelig finder vi, at lav social integration i studiefællesskaber er forbundet med daglig stress og følelsen af at være udenfor.

Målet med rapporten er at tilføje ny viden om grønlænderes oplevelser og erfaringer fra studielivet i Danmark, herunder at rejse en dialog om fordomme og eksklusion, som i varierende grad er elementer, der indgår i hverdagen og skal tackles sideløbende med studierne.

Institut for menneskerettigheder anbefaler:

- At Børne- og Undervisningsministeriet og Uddannelses- og Forskningsministeriet tager initiativ til at styrke alle uddannelsessteders pligt til at sikre et godt undervisningsmiljø. Det indebærer, at pligten til at sikre et godt undervisningsmiljø udtrykkeligt udvides til at omfatte et undervisningsmiljø fri for mobning, chikane og forskelsbehandling. Det indebærer ligeledes, at de konkrete tiltag i kapitel 1 a udvides til også at gælde for videregående uddannelsesinstitutioner og voksenuddannelser.
- At Børne- og Undervisningsministeriet præciserer konkrete læringsmål vedrørende rigsfællesskabet, så de sikrer større viden om nutidige forhold i Grønland, i relevante vejledninger og læseplaner for folkeskolens fag. Det gælder særligt i fagene dansk og samfundsfag, som ikke er omfattet af samme krav som historieundervisning.

Det bemærkes, at Nordatlanten og rigsfællesskabet fra skoleåret 2022/2023 er blevet tilføjet historiekanon, og at det på baggrund heraf er blevet obligatorisk at undervise i Nordatlanten og rigsfællesskabet i folkeskolens historieundervisning.

- At regeringen opretter en statslig enhed, som kan sikre koordinering af statens indsats for ligebehandling af grønlændere i Danmark.

GRØNLANDSK RESUMÉ

Grønlandsk resume (hvoraf det i starten af resumeet vil fremgå, at hele rapporten er oversat til grønlandsk samt et link til www.menneskeret.dk, hvorfra den oversatte version kan downloades)

SUMMARY

This report describes how Greenlanders experience student life in Denmark, including their encounters with prejudice and exclusion. The report is based on a questionnaire survey of Greenlandic students in Denmark in autumn 2022.

Many Greenlanders travel to Denmark for further education after completing primary and lower secondary school or upper secondary school in Greenland. However, there are strong indications that being a student in Denmark can be challenging for them. Among others, the Greenlandic House in Aarhus has raised concerns about the hostility and non-inclusion faced by Greenlandic students. Statistics also show a high drop-out rate among Greenlandic students in higher education in Denmark.

There can be many different reasons for this. Language and academic barriers likely play a role in the drop-out rate, and while they are probably part of the explanation, they are not the full story. Several studies have indicated that prejudice, stigmatisation and exclusion can obstruct the young Greenlander's path through the Danish education system. The extent of the problem has not been studied before.

From an equal treatment perspective, it is problematic that students with a Greenlandic background might have trouble accessing opportunities on an equal basis with their peers. Moreover, Greenlanders in Denmark enjoy special protection under the ILO Convention on Indigenous and Tribal Peoples. The convention obligates the Danish state to mitigate any language and cultural barriers that Greenlanders might experience when they encounter Danish culture, including the culture at educational institutions.

Overall, we find that the students who indicate in the questionnaire survey that they face prejudice, are poorly treated by fellow students or teachers, receive derogatory comments or are discriminated against because they are Greenlandic are more likely to express a low sense of well-being due to daily stress and feeling like an outsider.

We also find that academic barriers on study programmes affect the well-being of Greenlandic students.

Finally, we find that low social integration with fellow students and student life is associated with daily stress and feeling like an outsider.

The objective of the report is to add new knowledge about how Greenlanders experience student life in Denmark, and to encourage a debate about the prejudice and exclusion that, to varying degrees, are a part of their everyday life and which they have to deal alongside their studies.

The Danish Institute for Human Rights recommends:

- That the Danish Ministry of Children and Education and the Danish Ministry of Higher Education and Science take steps to broaden the obligation of all educational institutions to provide a healthy teaching environment. This includes expressly expanding the obligation such that it includes providing a teaching environment free of bullying, discrimination and harassment. This also means extending the specific initiatives in chapter 1 to apply to higher education institutions and adult education programmes.
- That Danish Ministry of Children and Education amend the learning objectives about the Danish Realm, so they ensure that knowledge about present conditions in Greenland is included in relevant guidelines and curriculums for primary and lower secondary school subjects. This particularly applies to the subjects of Danish, history and social sciences.

Note that the topics of the North Atlantic and Danish Realm have been added to the history canon as of the 2022/2023 academic year and that it is now mandatory to teach about the North Atlantic and Danish Realm as part of the history curriculum in primary and lower secondary schools.

- That the Danish Government establish a unit to coordinate government initiatives to ensure equal treatment of Greenlanders in Denmark.

KAPITEL 1 – INDLEDNING

BAGGRUND FOR UNDERSØGELSEN

Denne rapport undersøger trivslen blandt grønlandske studerende i Danmark. Med afsæt i en spørgeskemaundersøgelse afdækker den de studerendes oplevelse af studielivet i Danmark – herunder deres møde med fordomme og eksklusion.

Mange grønlandske unge søger til Danmark for at tage en uddannelse efter endt folkeskole eller ungdomsuddannelse i Grønland. Meget peger dog i retning af, at studietiden i Danmark byder på udfordringer. Således har bl.a. Det Grønlandske Hus i Aarhus rejst bekymring over, at grønlandske studerende oplever modstand og manglende inklusion, og kigger man på statistikkerne, ses også et stort frafald blandt grønlandske studerende på videregående uddannelser, hvor næsten en tredjedel falder fra.¹

Årsagerne hertil kan være mange. Faglige og sproglige barrierer spiller formentlig en rolle og kan udgøre noget af forklaringen, men tidligere undersøgelser peger også på, at grønlændere mødes med fordomme og eksklusion. Tilbage i 2015 undersøgte Institut for Menneskerettigheder den overordnede status på ligebehandling af grønlændere i Danmark og fandt, at personer med grønlandsk baggrund møder en række udfordringer i forhold til at nyde lige muligheder med andre danskere. Særligt gjorde undersøgelsen opmærksom på, at gruppen ofte mødes med fordomme.² Enkelte undersøgelser, der specifikt har rettet fokus på forholdene for grønlandske unge under uddannelse, har tilsvarende indikeret, at fordomme, stigmatisering og eksklusion kan spænde ben for deres vej gennem det danske uddannelsessystem.^{3 4} Omfanget af problemet er dog ikke undersøgt hidtil.

Fra et ligebehandlingsperspektiv er det kritisabelt, hvis studerende med grønlandsk baggrund møder udfordringer i forhold til at nyde lige muligheder med andre studerende under uddannelse. Hertil kommer, at grønlændere i Danmark nyder en særlig beskyttelse i kraft af ILO's konvention om oprindelige folk, der forpligter den danske stat til at afbøde bl.a. sproglige og kulturelle barrierer, som grønlændere måtte opleve i mødet med dansk kultur, også på uddannelserne.

På den baggrund har Institut for Menneskerettigheder som nationalt ligebehandlingsorgan taget initiativ til en undersøgelse af de udfordringer, grønlandske studerende møder, når de tager en uddannelse i Danmark. Det er instituttets opgave at fremme ligebehandling af alle uden forskelsbehandling på grund af køn, seksuel orientering, kønsidentitet, kønsudtryk, kønskaraktistika, handicap, race eller etnisk oprindelse.

Målet med rapporten er at tilføje ny viden om grønlænderes oplevelser og erfaringer fra studielivet i Danmark, herunder at rejse en dialog om fordomme og eksklusion, som i varierende grad er elementer, der indgår i hverdagen og skal tackles sideløbende med studierne.

KAPITEL 2 – ANALYSENS METODER

Rapporten bygger på en spørgeskemaundersøgelse, der vedrører trivselen blandt grønlandske studerende i Danmark. Rapporten giver også – via tre personlige beretninger – indblik i konkrete studerendes oplevelser med studielivet.

Spørgeskemaundersøgelsen er udformet og udsendt i samarbejde med de fire Grønlandske Huse i Danmark, der fungerer som kontakt- og samlingssted for grønlændere i Danmark og yder rådgivning og vejledning om uddannelse, SU mv. til grønlandske studerende i Danmark. Det anslås, at tæt på hundrede procent af grønlandske studerende i Danmark er tilknyttet et af de grønlandske huse.

De Grønlandske Huse har udsendt spørgeskemaet til samlet set 510 grønlandske studerende i Danmark via e-mail. Spørgeskemalinket er desuden blevet delt på de Grønlandske Huses sociale medier. Vi har modtaget svar fra 147, hvilket giver en svarprocent på 29 %.

UDVÆLGELSE AF RESPONDENTER

Da der ikke findes en central optegnelse over grønlandske studerende i Danmark, har vi via De Grønlandske Huse i Danmark fået adgang til relevante respondenter.

For at være tilknyttet De Grønlandske Huse er det en forudsætning, at man opfylder betingelserne for at modtage særydelser fra Grønlands Selvstyre, dvs. at man studerer i Danmark på en SU-berettiget uddannelse og enten har haft bopæl i Grønland i mindst 10 år eller i de seneste fem år forud for ansøgningen.⁵ Vores population er defineret af denne afgrænsning. Der kan være studerende med grønlandsk baggrund, som falder uden for ovenstående afgrænsning, og som derfor heller ikke har haft mulighed for at besvare spørgeskemaet. Undersøgelsen kan således ikke sige noget om, hvorvidt samme resultater gør sig gældende for denne gruppe af studerende med grønlandsk baggrund.

Spørgeskemaet er med få undtagelser udsendt til alle de grønlandske studerende i Danmark, som er tilknyttet De Grønlandske Huse, svarende til 510 personer. Data er indsamlet i perioden november til december 2022.

RESPONDENTER

Der er modtaget 147 besvarelser, svarende til en svarprocent på 29 %. Med det formål at kunne afgøre i hvilken udstrækning vores stikprøve er repræsentativ for populationen, er der foretaget en bortfaldsanalyse. Som det fremgår af tabel 1 afviger stikprøven en smule, hvad angår kønsfordelingen. Kvinder er således bedre repræsenteret i undersøgelsen/de indkomne data end mænd. Tilsvarende fremgår det, at grønlandske studerende i Midtjylland er overrepræsenterede, mens studerende fra København og Sjælland er underrepræsenterede.

I tabel 1 ses fordelingen i stikprøven sammenlignet med populationen på en række sociodemografiske parametre.

TABEL 1: FORDELING I POPULATION OG STIKPRØVE

	POPULATION	STIKPRØVE	AFVIGELSE
Køn			
Mænd	39%	27%	-12 pct.-point
Kvinder	61%	72%	11 pct.-point
Alder			
Under 18	4%	5%	0 pct.-point
18-20	15%	15%	0 pct.-point
21-25	36%	42%	6 pct.-point
26-30	24%	17%	-6 pct.-point
Over 30	21%	21%	1 pct.-point
Region			
Nordjylland (Aalborg)	13%	10%	-4 pct.-point
Midtjylland (Aarhus)	31%	59%	27 pct.-point
Syddanmark (Odense)	18%	19%	1 pct.-point
København og Sjælland (Hovedstaden)	37%	13%	-25 pct.-point
Nuværende uddannelse			
Gymnasium	16%	12%	-3 pct.-point
Erhvervsuddannelse	13%	12%	-1 pct.-point
Erhvervsakademiuddannelse	8%	9%	1 pct.-point
Professionsbacheloruddannelse	28%	23%	-5 pct.-point
Universitetsuddannelse	32%	41%	9 pct.-point
Anden uddannelse	4%	3%	-1 pct.-point
N (antal)	510	147	

Kilde populationsdata: De Grønlandske Huse. Region stammer fra respondenternes egen angivelse af deres uddannelses placering. By i parentes refererer til det tilknyttede Grønlandske Hus. Afrundede procenter.

Da andre parametre, der kan være afgørende for de studerendes besvarelser, såsom opholdstid i Danmark, ikke er kendt for populationen, er der ikke anvendt vægtning i rapporteringen af besvarelserne. Dette betyder samtidig, at vi ikke med sikkerhed kan vide, om resultaterne afspejler den del af de grønlandske studerende, som ikke har besvaret spørgeskemaet.

UDVÆLGELSE AF CASEPERSONER

Som nævnt er rapportens kvantitative del suppleret med tre personlige beretninger, hvis formål er at give et indblik i konkrete studerendes oplevelser med studielivet.⁶ Beretningerne afspejler, hvordan case-personerne forstår og fortolker betydningen af deres grønlandske baggrund i mødet med danske uddannelsesinstitutioner. Beretningerne afspejler således subjektive oplevelser fra studielivet i Danmark.

KAPITEL 3 – TRE PERSONLIGE BERETNINGER OM AT VÆRE GRØNLANDSK STUDERENDE I DANMARK

”JEG BLIVER TIT KUN OPFATTET SOM KAJA – HENDE GRØNLÆNDEREN”

23-årige Kaja er ikke en del af et fællesskab på sit universitetsstudie. Hendes medstuderendes drukvaner og fordomme og følelsen af at være forkert får hende til at trække sig.

Da Kaja starter sine studier på universitetet, er hun chokeret over at erfare, hvor meget alkohol fylder. Allerede den første uge får hun lyst til at trække sig fra al socialt fællesskab.

”Under rusugen var der bare druk fra morgen til aften. Alle aktiviteter inkluderede alkohol,” fortæller Kaja.

En måned senere vælger hun alligevel at give det sociale en chance og tager på hyttetur med sine medstuderende, som blandt andet arrangerer en øl-bonstafet.

Da det er Kajas tur, og hun tømmer øl-bonen forholdsvis hurtigt, griner to medstuderende af hende, og én af dem siger:

”Det er jo fordi, at du er grønlander, at du er god til det.”

Kaja griner med og siger ikke fra. For hun er ikke interesseret i at fremstå som et offer, og hun vil ikke ødelægge den gode stemning.

”Men jeg endte med at tage hjem før tid. Mange tror, at grønlandere drikker meget, men det er vi mange, der slet ikke gør. I min familie er der ingen alkoholmisbrug. I Danmark er det svært at blive en del af et socialt fællesskab, hvis du ikke drikker,” siger Kaja.

De medstuderendes alkoholvaner er ikke det eneste, der får Kaja til at føle sig udenfor. I de læsegrupper, hun har været i, har hun ofte været nervøs for at tage ordet og sige noget forkert.

”I Grønland har mange mere en tendens til at lade folk snakke først, og vi er generelt mere stille og tilbageholdende. I Danmark oplever jeg tit, at folk taler højt og oveni hinanden og diskuterer meget. Når man kommer fra et lille sted i Grønland, som jeg gør, kan man være lidt konfliktsky og genert, og det kan være svært at tage ordet her i Danmark.”

På studiet oplever hun ofte, at folk er mest optaget af hendes grønlandske baggrund.

”Jeg overvejer ofte, om jeg skal lade være med at sige, at jeg er fra Grønland og i stedet svare, at jeg er fra Aarhus. For jeg vil også gerne bare nøjes med at snakke om mine hobbies, og hvorfor jeg studerer det, jeg gør. Men jeg bliver tit kun opfattet som Kaja - hende grønlander.”

"Nogle gange tænker jeg, at det må jeg bare leve med. Det var jo mit eget valg at flytte til Danmark og gå på universitetet," siger Kaja.

Utrygheden og de fordomme, hun møder i Danmark, får hende til at søge venner blandt andre grønlandere og folk fra andre lande.

"Sammen med andre udlændinge, føler jeg mig som meget andet end grønlander Kaja. Jeg føler, at jeg kan være mig selv. Vi danner et fællesskab, fordi vi oplever at blive mødt med mange af de samme udfordringer i Danmark."

"JEG HAR ALTID ET COMEBACK KLAR I BAGHOVEDET"

På studiet er 27-årige Ivalu altid forberedt på at blive mødt med 'grønlanderjokes' og forestillinger om, at hendes familie er alkoholikere.

Når Ivalu en sjælden gang går i byen, er det aldrig sammen med sine medstuderende fra universitetet.

"Jeg vil ikke stemples som hende den fulde grønlander. Derfor går jeg kun i byen med tætte veninder, som jeg føler mig tryk ved. Hvis jeg på studiet for eksempel fortæller, at jeg har været ude at drikke en øl med min mor i solen efter arbejde, bliver jeg mødt med kommentarer som 'ja selvfølgelig, gjorde du det. Du er jo grønlander,'" fortæller Ivalu.

Hun har en bachelor i fra Københavns Professionshøjskole, er i gang med en kandidatuddannelse på universitetet og har boet i Danmark i 17 år.

Igennem hele sit skole- og uddannelsesforløb har hun oplevet at blive mødt med kommentarer og 'grønlanderjokes', der bygger på overbevisningen om, at alle grønlandere er alkoholikere eller seksualforbrydere.

Fordommene påvirker Ivalus adfærd.

"På studiet har jeg nogle handle-mønstre, som jeg nok ikke ville have haft, hvis jeg ikke var blevet mødt med fordomme. Jeg har et altid et comeback klar i baghovedet. De angreb og mikroaggressioner, som jeg bliver mødt med, kommer ud af det blå og i sammenhænge, hvor jeg føler mig allermest tryk."

Når hun for eksempel taler med medstuderende om sin biologiske far, som bor i Nuuk, forbereder hun sig altid på at skulle forklare, at han ikke har et alkoholmisbrug, og at Ivalu og hendes mor ikke flygtede fra ham.

"Som grønlandere i Danmark bliver vi altid sat i en boks, som vi ikke kan komme ud af. Det er som om, at det er nemmere for folk at forholde sig til, hvem jeg er, og hvad jeg står for, hvis man kan proppe mig ind i den boks."

Da der i 2022 opstod en offentlig debat om, hvorvidt TV 2's tidligere julekalendere Pyrus og DR's Nissebanden bidrog til diskrimination af grønlandere og etniske

minoriteter, oplevede Ivalu, at mange af hendes medstuderende ikke interesserede sig for at forstå de grønlandske perspektiver i debatten:

"De havde travlt med at kategorisere os som krænkelsesparate og var ikke nysgerrige på at forstå, hvad debatten handlede om."

Ivalu ser en klar forbindelse mellem de fordomme, hun møder, og det lave vidensniveau og de stereotype billeder, hun oplever, at danskerne generelt har om Grønland.

"Jeg betragter fordommene som levn fra kolonitiden og afkoloniseringen, som jo ikke var en rigtig afkolonisering. Det billede, der blev tegnet af os dengang, eksisterer stadig. Jeg ville ønske, at Grønland og grønlandsk kultur fyldte meget mere på skoleskemaet i Danmark, og at man i Grønland lærte mere om vores koloniale fortid."

"UNDERVISERNE VAR SLET IKKE OPMÆRKSOMME PÅ, AT DE REV OP I VORES FØLELSER"

Fremmedgjorthed og oplevelsen af at underviserne ikke tog hensyn til de grønlandske studerendes baggrund, fik Nina til at droppe universitetsstudiet.

Når Nina forlod forelæsningerne på universitetet, var hun ofte frustreret og vred.

Det var især, når forelæseren berørte temaer som tvangsforflytninger af den grønlandske befolkning fra bygder til større byer under den såkaldte danificeringsperiode. Eller når de talte om de grønlandske børn og unge, der under tvang eller mere eller mindre frivilligt er blevet sendt til Danmark for at lære dansk og studere.

Både tvangsforflytninger i Grønland og svære uddannelsesophold i Danmark er en del af Ninas historie.

Ninas far blev tvangsforflyttet fra sin bygd som led i den danske såkaldte modernisering af Grønland. Og som teenager blev Nina sendt på efterskole i Danmark, hvor hun dagligt blev mødt med fordomme og uvidenhed og en følelse af, at det var bedst, at hun opførte sig så dansk som muligt.

"På universitetet oplevede jeg ikke, at der blev taget hensyn til de grønlandske studerende, og den bagage vi bærer med os. Underviserne afsatte alt for kort tid til at tale om de svære temaer. De var slet ikke opmærksomme på, at det river op i nogle meget stærke følelser at læse og tale om de emner. Det er ofte re-traumatiserende for os," oplevede Nina.

Frustrationerne voksede sig så store, at en studievejleder fra et af de grønlandske huse, som Nina var i kontakt med, rådede hende til at opsøge en psykolog. Efter to semestre valgte hun at droppe ud.

I dag går hun på en erhvervsskole og er lettet over, at hun lagde universitetet bag sig.

På erhvervsskolen føler hun sig dog fortsat fremmedgjort i mødet med medstuderende og undervisere.

"Jeg får spørgsmål, som andre studerende ikke får. Det er ikke nødvendigvis fordomsfulde spørgsmål eller negative kommentarer. Men alle spørgsmål handler om, at jeg er fra Grønland og illustrerer, hvor lidt mange danskere ved om Grønland. Det giver mig en følelse af, at jeg skal være repræsentant for et helt folk. Det fjerner min individualitet," siger Nina.

Den uvidenhed, som Nina oplever om Grønland og grønlændere på erhvervsskolen og blandt danskere generelt, gør, at hun trækker sig fra mange sociale fællesskaber.

"Jeg bliver ofte set som en enspænder, der holder sig for sig selv og som en grønlænder fremfor at være Nina," siger hun.

KAPITEL 4 – DESKRIPTIV ANALYSE

FORDOMME OG FORSKELSBEHANDLING

I spørgeskemaundersøgelsen er de studerende blevet præsenteret for spørgsmål om deres trivsel og oplevelser som studerende i Danmark, herunder erfaringer med negative kommentarer, fordomme og forskelsbehandling⁷, som kan bidrage til at skabe følelsen af eksklusion og påvirke de unges identitet og selvværd.⁸

BAGGRUNDSINFORMATION OM RESPONDENTERNE

- Gennemsnitsalderen er 26,4 år
- 41 % er i gang med en universitetsuddannelse, mens 23 % er i gang med en professionsbacheloruddannelse. En mindre andel er i gang med en erhvervs- (12 %), gymnasial- (12 %) eller erhvervsakademiuddannelse (9 %)⁹
- 38 % er på første semester af deres uddannelse
- Over halvdelen bor (58 %) og studerer (59 %) i region Midtjylland. En forholdsvis lille andel bor (14 %) og studerer (13 %) i region Sjælland eller region Hovedstaden. Alle regioner er repræsenterede i undersøgelsen.
- 72 % er kvinder, mens 27 % er mænd
- Mange er forholdsvis nye i Danmark (31 % har været i Danmark i under 1 år og 18 % i 1-2 år)

EN UDDANNELSESKULTUR PRÆGET AF FORDOMME

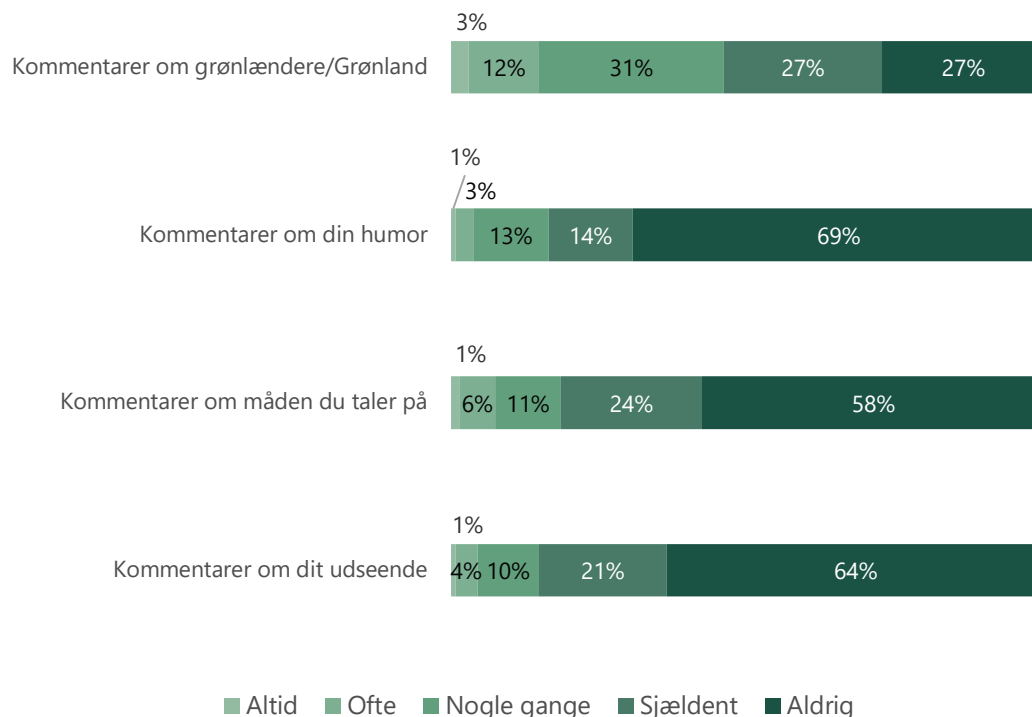
I undersøgelsen har vi spurgt til oplevelser med negative kommentarer i relation til de studerendes grønlandske baggrund under den igangværende uddannelse.

Som det fremgår af figur 1, har mange grønlandske studerende oplevet at få negative kommentarer om grønlændere som gruppe eller Grønland inden for de seneste 12 måneder. 46 % har altid, ofte eller nogle gange fået kommentarer herom, som de fandt ubehagelige eller stødende. Kun 27 % angiver, at de aldrig har oplevet det. Med andre ord har 73 % inden for de seneste 12 måneder i forskelligt omfang oplevet at få negative kommentarer om grønlændere som gruppe eller Grønland.

En mindre, men betydelig, andel af de grønlandske studerende har også indenfor det seneste år oplevet ubehagelige eller stødende kommentarer rettet mod dem individuelt om deres udseende, humor eller måde at tale på. 18 % af de studerende

angiver, at de altid, ofte eller nogle gange har fået kommentarer om deres måde at tale på. I samme omfang, har 15 % af gruppen fået kommentarer om deres udseende, og 17 % har fået kommentarer om deres humor.

FIGUR 1: HAR FÅET UBEHAGELIGE ELLER STØDENDE KOMMENTARER I LØBET AF DE SENESTE 12 MÅNEDER.

Figurnote: Alle respondenter. 135 besvarelser (kommentarer om humor: 134 besvarelser). Spørgsmål: I hvilket omfang er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for følgende under din nuværende uddannelse?

I det uddybende kommentarspor beskriver mange, at kommentarerne ofte er forklædt som komplimenter, men opleves negativt, da det vidner om en negativ forventning til grønlændere som gruppe.

En studerende fortæller følgende om at få kommenteret sit udseende:

"Jeg får ofte kommentarer som "du er godt nok pæn af en grønlænder at være", eller at jeg slet ikke ligner en grønlænder. Selvom det er ment som et kompliment, så føles det sårende."

En anden fortæller om at få kommenteret sit danske sprog:

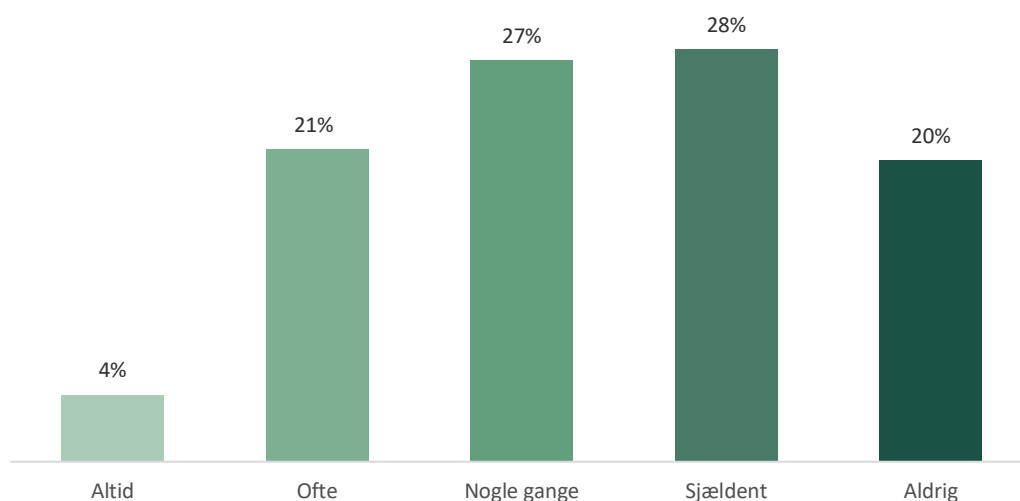
"Folk siger tit, at jeg er rigtig god til dansk, uden at jeg selv har spurgt efter en bedømmelse af mit sprog."

Billedet af grønlandske studerende, som bliver mødt med fordomme og stigmatisering, synes at gå igen i store dele af besvarelserne. Når de studerende eksplicit bliver spurgt ind til deres oplevelser med fordomme på grund af deres

grønlandske baggrund, svarer over halvdelen (52 %), at de altid, ofte eller nogle gange bliver mødt med sådanne fordomme. Kun 20 % oplever det aldrig. Se figur 2.

Resultaterne flugter med Institut for Menneskerettigheders undersøgelse fra 2015, der dokumenterede forekomsten af udbredte fordomme om grønlandere. Undersøgelsen fandt, at gennemsnitligt 44 % af de adspurgte grønlandere oplevede, at indstillingen blandt danskere generelt er fordomsfuld, hvilket gjorde sig gældende i alt fra mødet med jobcentret til kontakten med kommunen.¹⁰

FIGUR 2: OPLEVER AT BLIVE MØDT MED FORDOMME PÅ GRUND AF SIN GRØNLANDSKE BAGGRUND.

Figurnote: Alle respondenter. 134 besvarelser. Spørgsmål: Oplever du at blive mødt med fordomme på grund af din grønlandske baggrund?

Når de studerende bliver bedt om at uddybe deres svar, beskriver mange, at man som grønlander ofte bliver associeret med klassiske stereotyper omkring grønlanderes alkoholforbrug, misbrug og sociale problemer samt grønlanderes primitive levemåder. Billedet stemmer overens med en tidligere undersøgelse, der har påpeget, at danskere typisk opererer med to forståelser af grønlandere i Danmark; de 'ægte arktiske' og de socialt udsatte, mens billedet af velfungerende grønlandere er fraværende.¹¹ Flere af de grønlandske studerende i vores undersøgelse oplever da også at til trods for, at de er i gang med en uddannelse og lever op til samfundets forventninger til, hvad det vil sige at være velfungerende, bliver de stadig mødt med negative forventninger på grund af deres grønlandske baggrund.

I tekstboksen nedenfor findes et udsnit af de kommentarer, som de grønlandske studerende er blevet mødt med på danske uddannelsesinstitutioner, og som opleves som fordomsfulde.

"En lærer har sagt i klassen, at grønlændere var alkoholikere, mens han kiggede på mig. Det skete, da vi snakkede om oprindelige folk i Amerika, Canada og Grønland"

"Jeg oplevede engang en studiekammerat, der sagde 'dit folk bliver aldrig et frit folk' (...). En anden sagde 'Trump skulle havde købt jer', og jeg kunne blive ved med eksempler".

"Der er generelt et meget negativt billede af Grønland og grønlændere, der kommer altid kommentarer på, hvor "dårligt" landet fungerer, alkoholproblemer osv."

"Jeg har fået kommentarer som 'Skal du ikke ha' en guldbajer i aften' og 'Er der ikke meget selvmord, og seksuelt misbrug af børn, deroppe ved Grønland. Er det fordi I keder jer?' "

"Jeg får tit at vide, at jeg ser asiatisk ud. Jeg er en bleg grønlænder, men jeg har meget tydelige grønlandske træk i ansigtet, så folk sagde, de troede jeg var fra Japan. Der var en, der blev ved med at sige det i et helt skoleår."

"En af mine veninder spurgte, om vi havde kæledyr i Grønland, og efterfølgende spurgte hun, om det var rigtigt, at vores slædehunde spiste mennesker"

"Jeg har oplevet at blive spurgt, om mine forældre også er alkoholikere"

"Der bliver ofte sat spørgsmålstejn ved, at jeg klarer mig godt, som om jeg er en undtagelse fra reglen. Jeg bliver tit bedt om at skulle forklare min faglige dygtighed og mit gode sprog, da de ikke forstår, at en grønlænder kan klare sig godt på disse parametre."

"Jeg er blevet spurgt, om vi [grønlændere] drikker hver dag, eller om vi har butikker. Hvis jeg siger nej til at tage ud og drikke, laver de [medstuderende] sjov med, at det kom bag på dem."

"Der er rigtig mange fordomme om Grønland, så man kan ikke komme uden om det. Jeg er biologisk dansk og mærker det derfor ikke særlig ofte. Men når jeg siger, at jeg kommer fra Grønland, kommer der ofte dumme kommentarer."

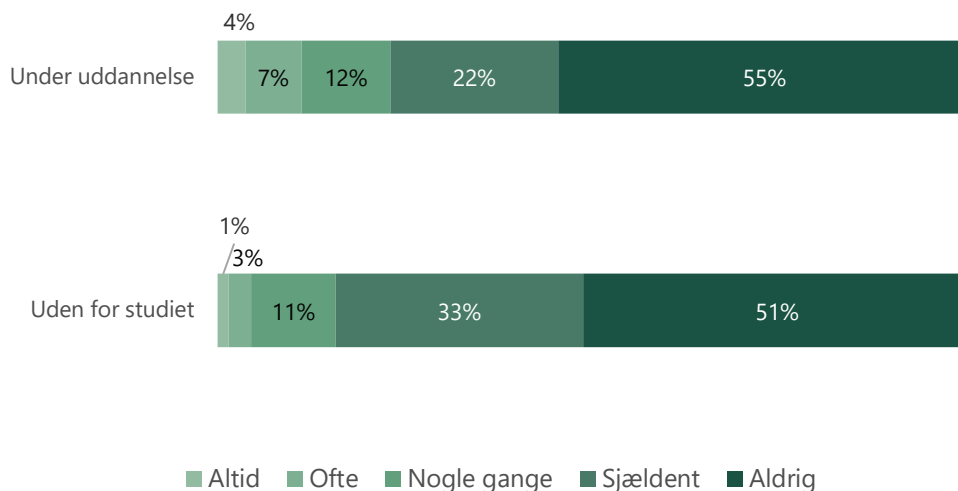
EN STOR ANDEL OPLEVER NEGATIV FORSKELSBEHANDLING

Oplevelser med negativ forskelsbehandling synes udbredte blandt grønlandske studerende. I undersøgelsen angiver 23 % af de adspurgte grønlandske studerende, at de altid, ofte eller nogle gange i løbet af de seneste 12 måneder har følt sig negativt forskelsbehandlet under deres igangværende uddannelse. 55 % har aldrig oplevet forskelsbehandling i samme periode.

I den nationale studieundersøgelse fra Uddannelses- og Forskningsministeriet fra 2021, fremgår det, at kun 3 % af alle studerende har oplevelsen af at være blevet udsat for forskelsbehandling dagligt, ugentligt eller månedligt (f.eks. på grund af seksuel

orientering, religion, køn, etnicitet, handicap) inden for et tilsvarende tidsinterval.¹² Det indikerer således, at grønlandske studerende er en udsat gruppe med hensyn til forskelsbehandling.

FIGUR 3: HAR OPLEVET NEGATIV FORSKELSBEHANDLING UNDER UDDANNELSE OG/ELLER UDEN FOR STUDIET I LØBET AF DE SENESTE 12 MÅNEDER.

Figurnote: Alle respondenter. 135 (øverst) og 134 (nederst) besvarelser. Spørgsmål: I hvilket omfang er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for følgende under din nuværende uddannelse... Blevet forskelsbehandlet negativt på grund af din grønlandske baggrund? & Har du inden for de sidste 12 måneder oplevet at blive forskelsbehandlet negativt uden for studiet på grund af din grønlandske baggrund? (Fx i bussen, i toget, på en café, i en forretning etc.).

Når de grønlandske studerende angiver, at de føler sig negativt forskelsbehandlet, forbinder de det oftest med det netop beskrevne sæt af fordomme om grønlændere som gruppe.

Nogle fortæller dog også om at blive ekskluderet fra gruppearbejde pga. deres grønlandske baggrund, hvilket opleves som negativ forskelsbehandling. Enkelte fortæller om forskelsbehandling i forbindelse med praktik- og jobsøgning. Sidstnævnte er en problematik, der er velkendt blandt andre grupper også, herunder etniske minoriteter.¹³

I det uddybende kommentarspor fortæller en studerende følgende:

"Det sker mange gange, at alle finder et hold med det samme, og at jeg er den eneste tilbage, og de spørger ikke engang, om jeg har lyst til at være en del af gruppen."

En anden grønlandsk studerende beretter følgende:

"Jeg oplevede forskelsbehandling under praktik, hvor en klinisk vejleder kom ind på stereotyp og fordomsmæssig viden om grønlændere"

En tredje fortæller:

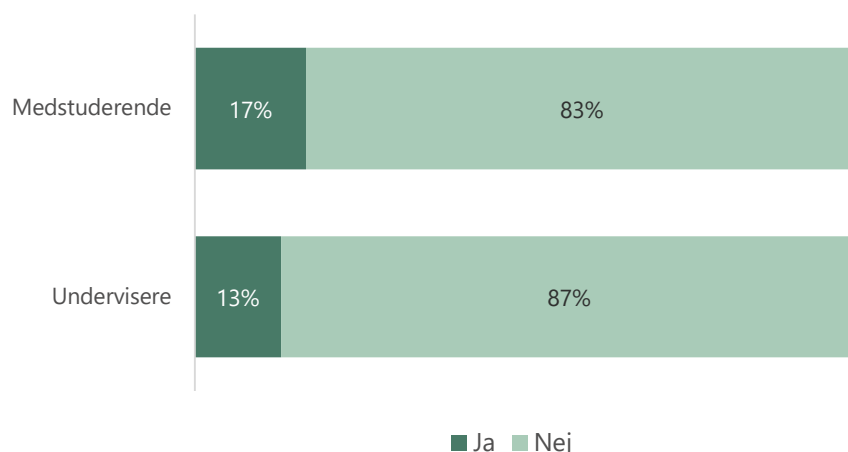
”Jeg havde en lærer, som troede, at jeg ikke talte så godt dansk, da jeg spurgte hende, hvordan jeg skulle forstå en opgaveformulering. Her begyndte hun at forklare ordenes betydning enkeltvis. Dette gjorde hun også til pigen med tørklæde. Jeg har været tosproget siden jeg blev født, så det er ikke, fordi jeg har accent eller noget.”

Oplevelserne af negativ forskelsbehandling blandt de grønlandske studerende, som har besvaret vores survey, har ofte karakter af at være subtil. Således oplever mange, at den ringere behandling f.eks. fra medstuderende ikke er intenderet, men resultatet er, at man føler sig - og i praksis også bliver - tilsidesat.¹⁴

DÅRLIG BEHANDLING KAN VÆRE FRA BÅDE MEDSTUDERENDE OG UNDERVISERE

Kigger vi nærmere på hvem, der står bag den ringere behandling, som en stor andel af de grønlandske studerende oplever, ser vi, at den kommer fra både medstuderende og undervisere. 17 % af de grønlandske studerende angiver, at de har oplevet, at deres medstuderende har udsat dem for dårlig behandling på grund af deres grønlandske baggrund, mens 13 % har oplevet dårlig behandling fra deres undervisere. Sammenlignet med hvor mange, der oplever fordomme og forskelsbehandling (se figur 2 og 3), angiver færre respondenter at have oplevet dårlig behandling. En mulig forklaring er, at dårlig behandling måske i videre udstrækning kan opfattes som intenderet sammenlignet med negativ forskelsbehandling, som kan forekomme uden hensigt eller intention. Som tidligere nævnt, oplever mange grønlandske studerende netop, at forskelsbehandlingen udøves ubevidst.

FIGUR 4: HAR OPLEVET DÅRLIG BEHANDLING FRA MEDSTUDERENDE OG/ ELLER UNDERVISERE PÅ GRUND AF SIN GRØNLANDSKE BAGGRUND.

Figurnote: Alle respondenter. 131 besvarelser. Spørgsmål: Har du oplevet, at dine medstuderende har behandlet dig dårligt på grund af din grønlandske baggrund? & Har du oplevet, at undervisere på dit studie har behandlet dig dårligt på grund af din grønlandske baggrund?

I Institut for Menneskerettigheders undersøgelse fra 2015 ser vi tilsvarende, at grønlændere i kontakten med skole eller anden uddannelsesinstitution i Danmark giver udtryk for at have oplevet, at deres grønlandske baggrund har været årsag til fornærmende ord eller vittigheder eller dårlig service og betjening i kontakten med en skole eller anden uddannelsesinstitution.¹⁵

NEGATIV FORSKELSBEHANDLING UDEN FOR STUDIET

Når de grønlandske studerende bliver spurgt ind til oplevelser med negativ forskelsbehandling uden for studiet, svarer 15 %, at de altid, ofte eller nogle gange har oplevet at blive forskelsbehandlet negativt, mens 51 % aldrig har oplevet det (se figur 3). En relativt stor andel – nemlig 49 % oplever således også forskelsbehandling uden for studiet, om end det ikke sker så tit. At flere oplever hyppig forskelsbehandling på studiet end andre steder indikerer, at de grønlandske studerende er særligt udsatte for forskelsbehandling netop i uddannelsessystemet. Negativ forskelsbehandling af grønlændere er dermed et problem, som kan adresseres ved at rette opmærksomheden mod de danske uddannelsesinstitutioner.

Udover negativ påvirkning af de studerendes identitet og selvværd generelt kan forskelsbehandling i uddannelsessystemet være særligt skadeligt, da det, som det fremgår af EU's minoritets- og diskriminationssurvey, kan hindre faglig læring og få konsekvenser for mulighederne på arbejdsmarkedet på længere sigt. Det påpeges, at uddannelse netop ofte anses som nøglen til social inklusion og integration, samt at uddannelse i trygge rammer er en forudsætning for et værdigt ungeliv.¹⁶

DANSKE UNGE MANGLER VIDEN OM DET MODERNE GRØNLAND

Undersøgelsen tegner et billede af, at danske unge har begrænset viden om Grønland, og det forekommer oplagt, at denne begrænsede viden kan skabe grobund for fordomme.

Når de grønlandske studerende bliver spurgt ind til deres vurdering af danske unges viden om det moderne Grønland, svarer størstedelen (82 %), at danske unge ved 'rigtig lidt' eller 'lidt' (se figur 5). Danske unges faktiske vidensniveau om Grønland er tidligere blevet undersøgt af Epinion, der fandt, at danske elever i udskoling og på ungdomsuddannelser svarede rigtigt på 58 % af de spørgsmål om Grønland, de blev stillet, og at det særligt var rigsfællesskabet og det moderne Grønland, som eleverne havde begrænset viden om. Undersøgelsen viser også, at de fleste danske unges kilde til viden kan spores tilbage til 4.-6. klasse i grundskolen, og at kun en tredjedel har haft Grønland på skemaet i gymnasiet.¹⁷ Vidensområder og spørgsmål i undersøgelsen blev udvalgt i samarbejde med eksperter og ud fra en forventning om, at danske elever ville have en vis viden herom.

Ifølge de grønlandske studerende bidrager uvidenheden hos deres danske medstuderende til at skabe en ulige relation, hvor grønlændere ved meget om Danmark, mens danskere kun har meget begrænset viden om Grønland.

I den sammenhæng siger en studerende:

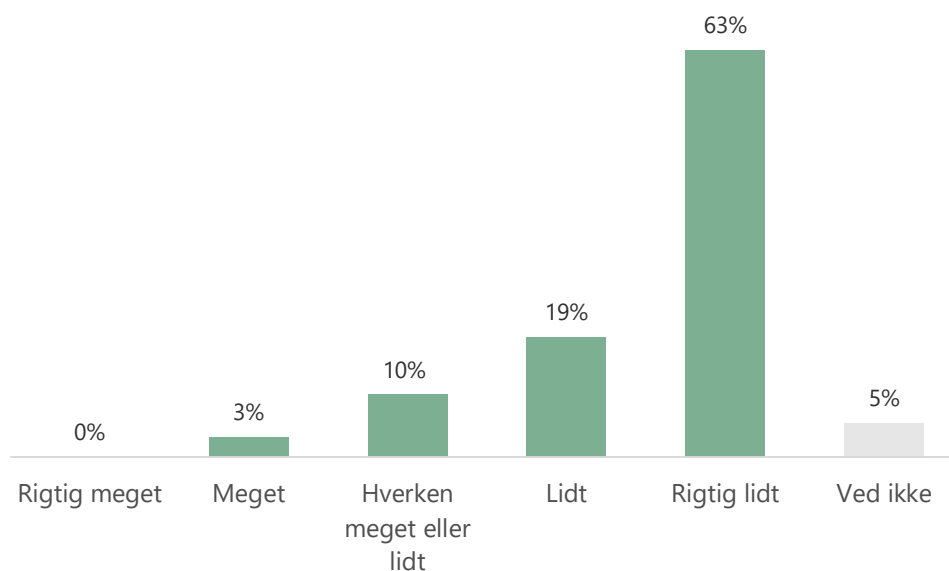
"Danskere er bare generelt uvidende om Grønland, og det er skamfuldt, hvis du spørger mig. Vi er en del af rigsfællesskabet, og de burde kende deres egen historie bedre."

En anden studerende fortæller, at det kan være opslidende at agere repræsentant for sit land:

"Det ville være rart, hvis danskere lærte mere om vores kultur og historie. Især historien under kolonitiden og kort efter kolonitiden. Jeg er træt af, at man skal føle sig som en repræsentant for de 57.000 andre grønlandere."

Mange grønlandske studerende har opfattelsen af, at de tidligere nævnte nedladende kommentarer og fordomme, som man som grønlandsk studerende møder på danske uddannelsesinstitutioner såvel som andre steder i samfundet, bygger på netop uvidenhed. Sammenhængen kan underbygges af Visit Greenland og YouGovs undersøgelse, der fandt at 40 % af den danske befolkning associerer grønlandere med ord som 'druk, misbrug og sociale problemer', men at danskere der har besøgt Grønland for nyligt, associerer grønlandere med positivt ladede ord (f.eks. glade mennesker, dejlige, søde, flinke og rare).¹⁸

FIGUR 5: OPFATTELSE AF HVOR MEGET DANSKE UNGE GENERELT VED OM DET MODERNE GRØNLAND, SOM DET ER I DAG.

Figurnote: Alle respondenter. 134 besvarelser. Spørgsmål: Hvor meget ved danske unge generelt om det moderne Grønland, dvs. Grønland som det er i dag? (Svar ud fra din fornemmelse).

KULTURELLE FORSKELLE OG UDFORDRINGER

I undersøgelsen har vi spurgt de grønlandske studerende, hvilke barrierer de oplever ved at studere i Danmark. Som det ses af figuren nedenfor, oplever flest grønlandske studerende, at der er kulturelle barrierer forbundet med at tage en uddannelse i Danmark. 64 % af de grønlandske studerende erklærer sig således enten 'helt enige' eller 'enige' heri. Mange oplever dog også faglige og sproglige barrierer, hvilket vi kommer nærmere ind på nedenfor.

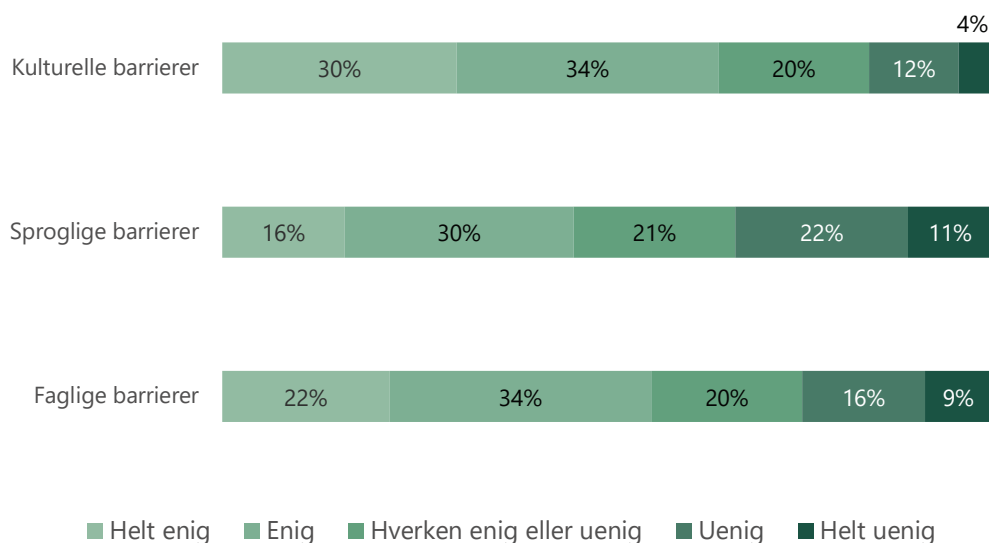
Når de grønlandske studerende bliver spurgt om, hvad de kulturelle barrierer består i, peger mange netop på de udbredte fordomme og uvidenheden om grønlandere og Grønland, som man møder på uddannelsesinstitutionerne, som tidligere beskrevet.

Andre peger på reelle kulturforskelle mellem grønlandere og danskere såsom forskellige måder at kommunikere og arbejde på. I den forbindelse beskriver en studerende, at det kan være svært at være en del af et gruppearbejde, fordi

"grønlandere har en tendens til at være lidt mere tilbageholdende og mere lyttende frem for at være hurtige til at komme med egne bemærkninger eller svar (...). Det kan måske virke som om, man er uinteresseret eller ikke rigtig har styr på, hvad der bliver snakket om i de danske studerendes øjne, og man kan derfor hurtigt blive "udelukket", selvom det måske ikke er ment på denne måde."

Samme billede tegnes i tidligere undersøgelser og artikler på området. Heriblandt artiklen 'Den snørklede vej til en dansk uddannelse' fra 2017, hvori De Grønlandske Huse og eksperter gør opmærksom på, at kulturelle forskelle, såsom forskellige måder at kommunikere på, er en af de ting, som kan spænde ben for grønlandske studerendes vej gennem det danske uddannelsessystem. De peger dog også på faglige barrierer.¹⁹

FIGUR 6: HAR OPLEVELSER MED KULTURELLE, SPROGLIGE OG FAGLIGE BARRIERER FORBUNDET MED AT TAGE EN UDDANNELSE I DANMARK.

Figurnote: Alle respondenter. 138 besvarelser. Spørgsmål: Hvor enig eller uenig er du i følgende... Jeg oplever, at der er kulturelle barrierer forbundet med at tage en uddannelse i Danmark & Jeg oplever, at der er sproglige barrierer forbundet med at tage en uddannelse i Danmark & Jeg oplever, at der er faglige barrierer forbundet med at tage en uddannelse i Danmark.

EKSKLUSION OG MISTRIVSEL

UDELUKKELSE FRA FÆLLESSKABET

Vi har i undersøgelsen også spurgt de grønlandske studerende, om de har oplevet at blive ignoreret eller udelukket fra fællesskabet på studiet i løbet af det seneste år. Her angiver 27 %, at de altid, ofte eller nogle gange har oplevet at blive ignoreret eller udelukket. Dertil har 23 % oplevet det sjældent.

I kommentarsporet uddyber nogle, at udelukkelse fra fællesskabet handler om berøringsangst blandt medstuderende, lukkede grupper og 'klikker' blandt danske studerende samt tid, herunder transporttid til studiet.

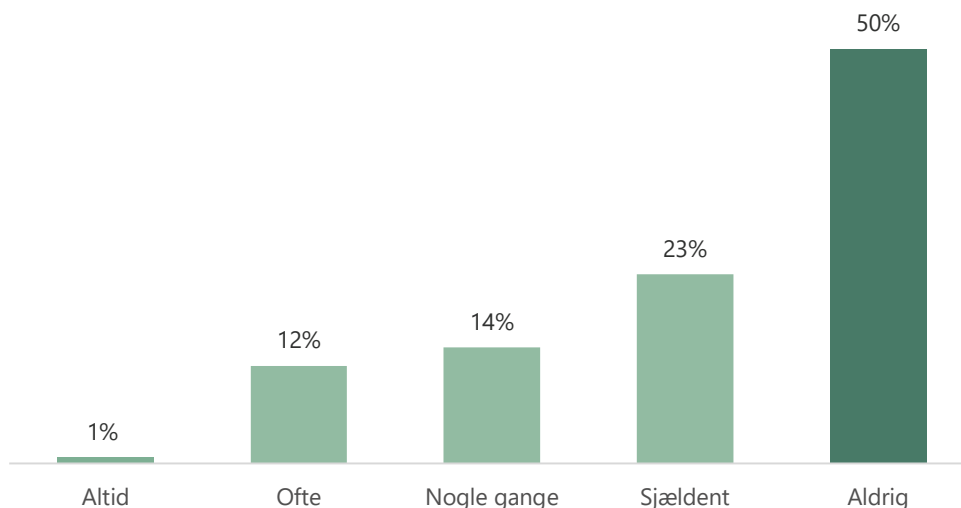
En studerende udtrykker sin oplevelse sådan:

"Jeg har flere gange følt, at mine medstuderende næsten er bange for at komme for tæt på eller bare ikke ved, hvordan de kan snakke med mig, kun fordi jeg kommer fra Grønland."

En anden studerende fortæller:

”Selvom jeg ofte er inkluderet, er man stadig den der kommer udefra, mens mange af de andre kender hinanden på forhånd.”

FIGUR 7: ER BLEVET IGNORERET ELLER UDELUKKET FRA STUDIEFÆLLESSKABET I LØBET AF DE SENESTE 12 MÅNEDER.

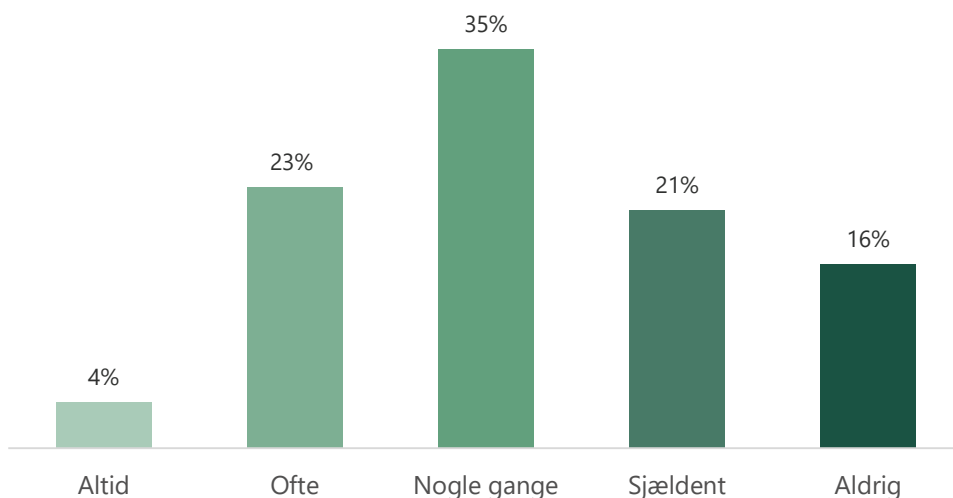
Figurnote: Alle respondenter. 135 besvarelser. Spørgsmål: I hvilket omfang er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for følgende under din nuværende uddannelse: Blevet ignoreret eller udelukket fra studiefællesskabet?

Flere end en tredjedel af de grønlandske studerende (37 %) angiver, at de sjældent eller aldrig deltager i sociale arrangementer og fællesskaber på deres uddannelse, mens under en tredjedel (27 %) deltager ofte eller altid. Den manglende deltagelse handler for nogle af de studerendes vedkommende om prioritering, såsom mere tid til familie, imens andre fremhæver forhold på selve studiet som udslagsgivende.

Når respondenterne bliver spurgt ind til årsager til manglende deltagelse, angiver omtrent en tredjedel, at de ikke bryder sig om alkoholkulturen (32 %) eller, at de ikke føler sig tilpas (33 %). Tilsvarende andele af respondenterne angiver manglende tid (36 %) og manglende behov (32 %).

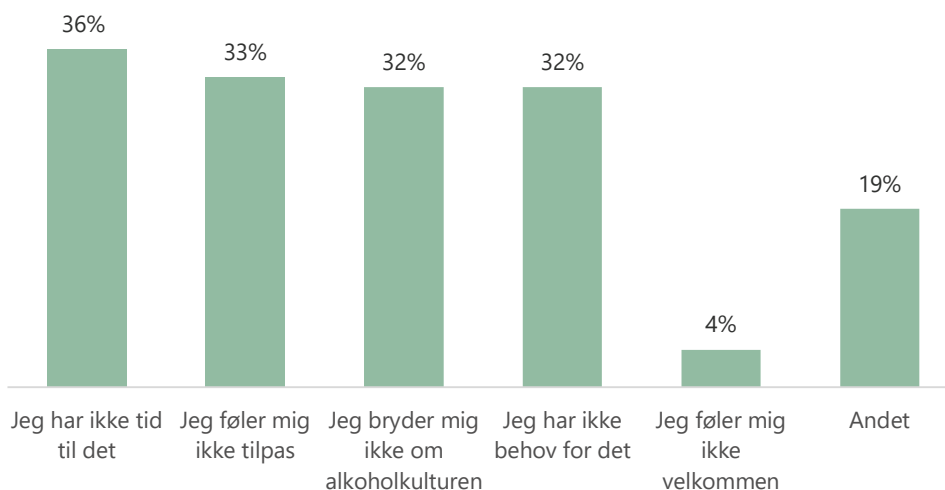
En forholdsvis stor andel har dog et ønske om at deltage mere, end de i forvejen gør (34 %), særligt gruppen med lav deltagelse (se tabel 1 i bilag 1).

FIGUR 8: DELTAGELSE I SOCIALE ARRANGEMENTER OG FÆLLESSKABER PÅ UDDANNELSEN.

Figurnote: Alle respondenter. 147 besvarelser. Spørgsmål: Deltager du i sociale arrangementer og fællesskaber på din uddannelse?

FIGUR 9: DE VIGTIGSTE ÅRSAGER TIL IKKE AT DELTAGE MERE I DET SOCIALE MILJØ PÅ UDDANNELSEN

Figurnote: Respondenter, der har svaret, at de nogle gange, sjældent eller aldrig deltager i sociale arrangementer og fællesskaber. 107 besvarelser. Spørgsmål: Hvad er de vigtigste grunde til, at du ikke deltager mere, end du gør, i det sociale miljø på din uddannelse? (Sæt gerne flere kryds).

FAGLIGE OG SPROGLIGE BARRIERER

Som præsenteret i figur 6 ovenfor oplever mange grønlandske studerende, at der er både faglige og sproglige barrierer forbundet med at tage en uddannelse i Danmark.

Over halvdelen (56 %) er således 'helt enig' eller 'enig' i, at studiet er forbundet med faglige barrierer, mens næsten halvdelen (46 %) svarer 'helt enig' eller 'enig' til at opleve sproglige barrierer.

Når de grønlandske studerende, der oplever faglige barrierer, bliver spurgt ind hertil, nævner flere, at de ikke føler sig fagligt klædt på til en gymnasial- eller universitetsuddannelse i Danmark. En studerende skriver følgende i det uddybende kommentarspor:

"Niveauet fra en grønlandsk folkeskole til et dansk gymnasium er et kæmpe spring. Jeg fik topkarakter i Grønland, men fik lave karakterer i Danmark. Dette var selvfølgelig meget forvirrende, og jeg begyndte at tvivle på mine evner som studerende."

Flere fortæller, at uddannelseskulturen er anderledes end de er vant til fra Grønland (f.eks. mere gruppearbejde og hurtigere tempo), samt at undervisningen tager udgangspunkt i det danske samfund. Som grønlandsk studerende kommer man med en anden erfaring og viden end sine danske medstuderende i kraft af sin grønlandske opvækst og skolegang. Det kan derfor føles som en ulempe, når undervisningen tager afsæt i en dansk kontekst. En studerende skriver:

"Jeg følte mig dummere end de andre, fordi jeg havde lært om det grønlandske samfundssystem og f.eks. ikke kendte noget som helst til dansk politik. Det, jeg havde lært på gymnasiet i Grønland, havde nærmest ingen relevans hernede, hvorfor man kan føle sig fagligt bagud."

At opleve sproglige barrierer uddybes af de grønlandske studerende typisk med, at det kan være svært at omsætte det danske, man har lært og anvendt under opvæksten i Grønland, til akademisk dansk. Det er derfor ekstra udfordrende, når der tales i et hurtigt tempo, ligesom danske talemåder og brugen af sarkasme fremhæves som en variant af en sproglig barriere.

En studerende beskriver det sådan:

"Jeg har ellers altid følt mig meget flydende på dansk, men jeg opdagede hurtigt, at danskerne snakker meget hurtigt og kan være ret svære at forstå. Akademisk dansk kan føles som et helt andet sprog, som man skal lære fra bunden af."

En anden studerende fortæller, at det har haft konsekvenser for deltagelse i undervisningen:

"For mig har det stoppet mig i at spørge om noget, fordi jeg har været bange for at sige noget forkert eller formulere mig forkert foran hele klassen."

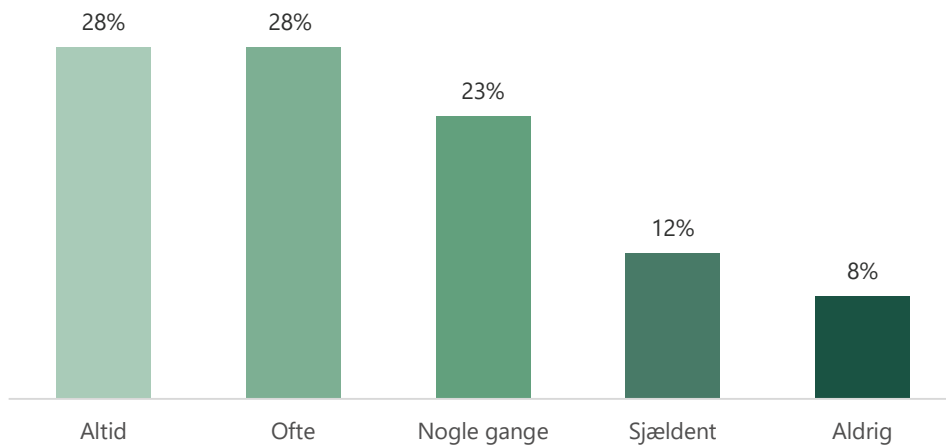
Mange fortæller dog også, at de er vokset op med det danske sprog og ikke oplever sproglige barrierer.

Eksklusion af grønlandske studerende fra det faglige studiefællesskab synes også at være en problemstilling. 20 % af de grønlandske studerende deltager således sjældent eller aldrig i faglige fællesskaber (for eksempel læsegrupper og faglige

arrangementer), mens lige over halvdelen (56 %) deltager ofte eller altid. En forholdsvis stor gruppe af de grønlandske studerende har et ønske om at deltage mere, end de gør på nuværende tidspunkt (41 % vil deltage mere).

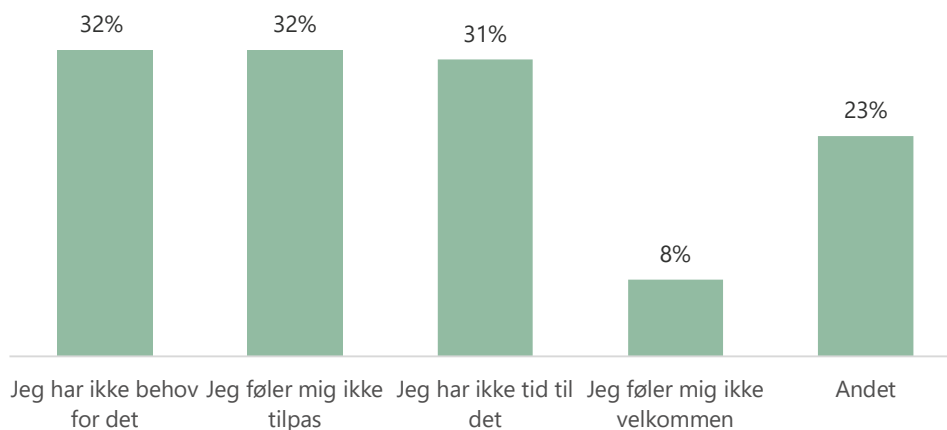
'Ikke at føle sig tilpas' topper listen som den hyppigste årsag til ikke at deltage i faglige fællesskaber på studiet (32 %) sammen med 'ikke at have behov for det' (32 %) og 'ikke at have tid til det' (31 %). En mindre gruppe føler sig 'ikke velkomne' på studiet (8 %).

FIGUR 10: DELTAGELSE I FAGLIGE FÆLLESSKABER PÅ UDDANNELSEN.

Figurnote: Alle respondenter. 144 besvarelser. Spørgsmål: Deltager du i faglige fællesskaber på din uddannelse? (Fx læsegrupper/studiegrupper, faglige arrangementer m.fl.).

FIGUR 11: DE VIGTIGSTE ÅRSAGER TIL IKKE AT DELTAGE MERE I DET FAGLIGE FÆLLESSKAB PÅ UDDANNELSEN.

Figurnote: Respondenter, der har svaret, at de nogle gange, sjældent eller aldrig deltager i faglige fællesskaber (Fx læsegrupper/studiegrupper, faglige arrangementer m.fl.). 62 besvarelser. Spørgsmål: Hvad er de vigtigste grunde til, at du ikke deltager mere, end du gør, i faglige fællesskaber på din uddannelse? (Sæt gerne flere kryds).

MISTRIVSEL OG PSYKISK SÅRBARHED

I undersøgelsen er de studerende også blevet præsenteret for en række spørgsmål om mistrivsel samt spørgsmål til psykisk sårbarhed.

Figur 12 nedenfor viser, at 22 % altid eller ofte føler sig udenfor på studiet uden selv at have valgt det. Yderligere 31 % placerer sig i kategorien 'nogle gange'. Igen tegner der sig et billede af, at en stor andel føler sig ufrivilligt ekskluderet fra fællesskabet.

Figuren viser også, at ensomhed på studiet er et udbredt problem blandt grønlandske studerende. Hele 29 % siger, at de 'altid' eller 'ofte' føler sig ensomme på studiet, og 29 % føler sig 'nogle gange' ensomme på studiet. Til sammenligning angiver 14 % af alle studerende i Danmark, at de 'altid' eller 'ofte' har oplevet at føle sig ensomme på studiet i den nationale studieundersøgelse fra Uddannelses- og Forskningsministeriet.²⁰

Stress er ligeledes et udbredt problem blandt gruppen. 32 % har 'altid' eller 'ofte' stærke stress-symptomer i forbindelse med studiet i dagligdagen. Andelen er højere op til eksamen, hvor 45 % 'altid' eller 'ofte' har oplevet stærke stress-symptomer. Om end stress er udbredt blandt studerende generelt, synes grønlandske studerende at være særligt udsatte. For alle studerende gælder det, at 18 % 'altid' eller 'ofte' oplever stærke stress-symptomer i dagligdagen, og 34 % har oplevet det op til eksamen.²¹

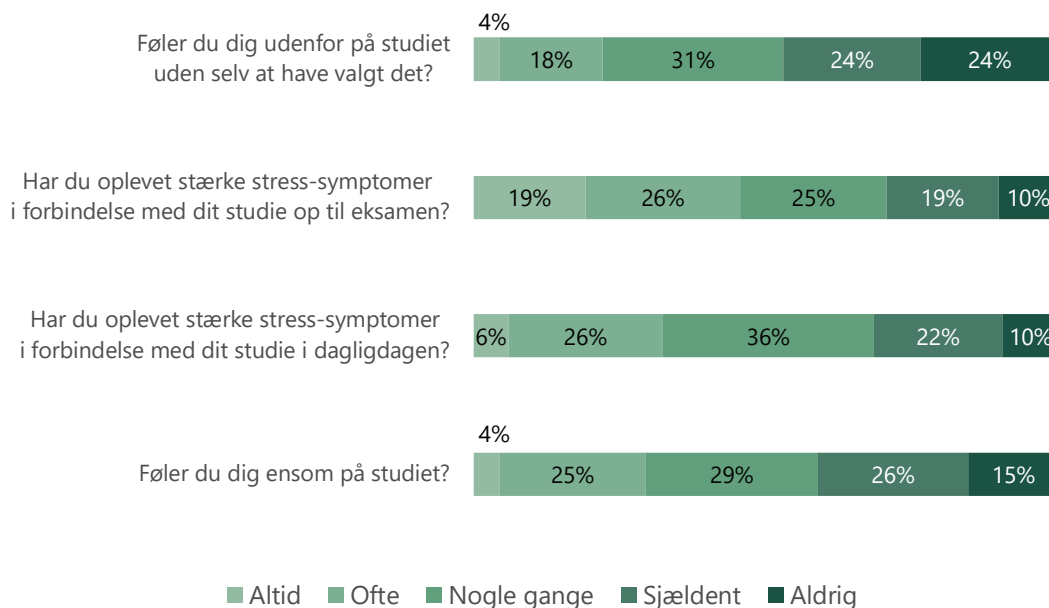
Dertil angiver en stor andel (33 %) af de studerende, der har deltaget i undersøgelsen, at de har en psykisk lidelse i form af enten PTSD, angst, depression, bipolar lidelse, ADHD/ADD, autisme eller lignende. Der er spurgt til selvoplevet psykisk helbred med det formål at tage højde for underdiagnosticering.

Der kan være mange årsager til den udbredte mistrivsel blandt grønlandske studerende i Danmark. Spørgeskemaundersøgelsen kunne pege i retning af, at oplevelser med fordomme, forskelsbehandling og ufrivillig eksklusion kan bidrage til, at ikke alle grønlandske studerende i Danmark trives lige godt under studietiden. I afsnittet med overskriften 'Sammenfald imellem lav trivsel og negative oplevelser på studielevet' ser vi nærmere på denne hypotese. Andre forklaringer såsom dét at være langt væk hjemmefra kan imidlertid også spille en rolle. I hvilken udstrækning det er tilfældet, kan vi ikke bestemme ud fra undersøgelsen.

En grønlandsk studerende fortæller:

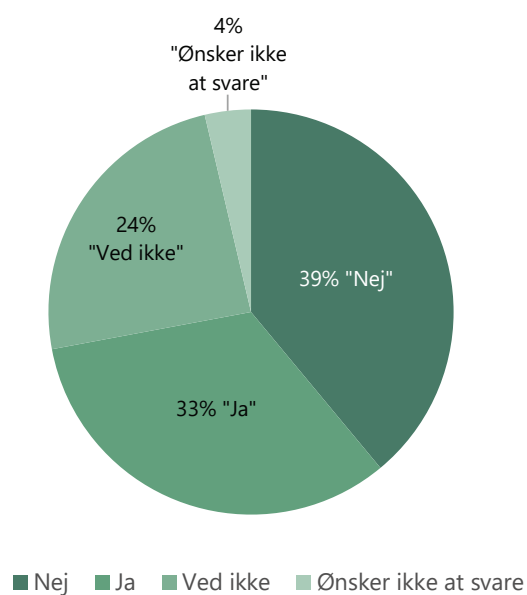
"Når man ikke har sit netværk i nærheden, er det ret ensomt at være i dk, fordi danskerne er ret reserverede."

FIGUR 12: OPLEVELSER MED ENSOMHED, STRESS OG SOCIAL EKSKLUSION PÅ UDDANNELSEN.

Figurnote: Alle respondenter. 136 besvarelser. Spørgsmål: Føler du dig udenfor på studiet uden selv at have valgt det? & Har du oplevet stærke stress-symptomer i forbindelse med dit studie op til eksamen? & Har du oplevet stærke stress-symptomer i forbindelse med dit studie i dagligdagen? & Føler du dig ensom på studiet?

FIGUR 13: ANDELE MED PSYKISKE LIDELSER (PTSD, ANGST, DEPRESSION, BIPOLAR LIDELSE, ADHD/DD, AUTISME ELLER LIGNENDE).

Figurnote: Alle respondenter. 136 besvarelser. Spørgsmål: Har du PTSD, angst, depression, bipolar lidelse, ADHD/ADD, autisme eller lignende.

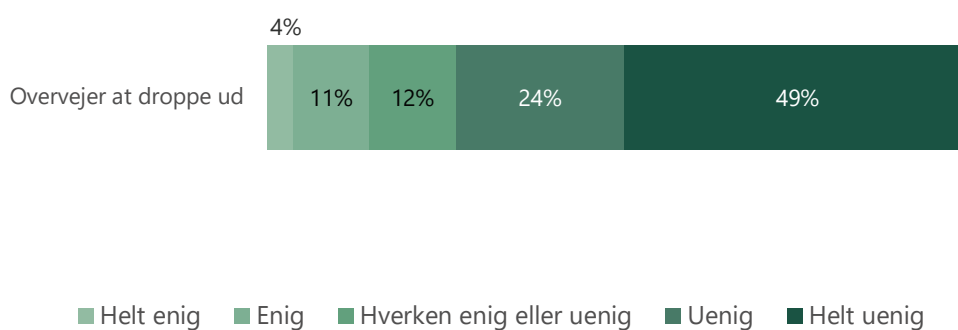
HVER SYVENDE OVERVEJER AT DROPPE UD

I undersøgelsen svarer 15 %, at de overvejer at droppe ud af deres igangværende uddannelse, mens yderligere 12 % er hverken enige eller uenige i, at de overvejer at droppe ud. Øverst på listen over årsager er ensomhed på studiet, som angives af halvdelen som årsag. Af andre årsager nævnes uddannelsens faglige niveau, det faglige samarbejde med medstuderende og savnet af Grønland. Den relativt lille stikprøve gør det dog svært at sige noget endegyldigt om rangeringen af årsagerne (se tabel 2 i bilag 1).

En væsentlig pointe i den forbindelse er, at vi ikke har haft adgang til grønlandske studerende, som allerede er droppet ud, og spurgt dem, hvad der lå til grund. Der kan - i forbindelse med en spørgeskemaundersøgelse som denne - desuden være en bias som følge af, at de mest ekskluderede med størst tilbøjelighed til at droppe ud i mindre udstrækning har deltaget i undersøgelsen, hvilket kan medføre, at undersøgelsen underestimerer andelen, som overvejer at droppe ud.

Vi ved dog fra tidligere undersøgelser, at grønlandske studerende er overrepræsenterede i frafaldsstatistikkerne. Blandt andet tal fra Uddannelses- og Forskningsministeriet har rejst bekymring over, at mange grønlandske studerende dropper ud af videregående uddannelser i Danmark. Således viser undersøgelsen, at 27 % af grønlandske studerende dropper ud af studiet. Til sammenligning gælder det 16 % af de danske studerende.^{22 23} Om end det er alarmerende, ved vi fra andre undersøgelser, at mange frafaldne studerende starter på en ny uddannelse.²⁴ Det er uvist i hvilket omfang, det samme gør sig gældende for grønlandske studerende.

FIGUR 14: ANDELE MED OVERVEJELSER OM AT DROPPE UD AF UDDANNELSEN.

Figurnote: Alle respondenter. 138 besvarelser. Spørgsmål: Hvor enig eller uenig er du i følgende... Jeg overvejer at droppe ud af min uddannelse.

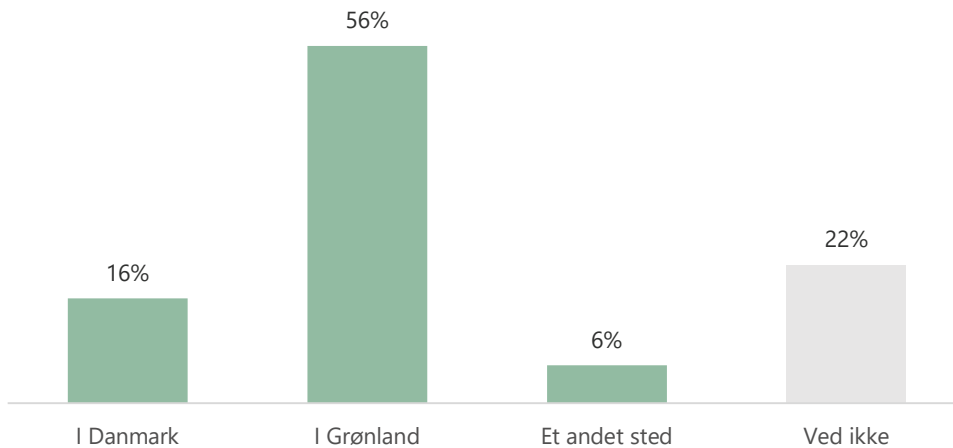
DE FLESTE ØNSKER AT VENDE TILBAGE TIL GRØNLAND

Over halvdelen af de grønlandske studerende forestiller sig at bo og arbejde i Grønland efter endt uddannelse (56 %), mens kun 16 % ønsker at blive boende i Danmark. Næsten en fjerdedel af respondenterne ved endnu ikke, hvor de vil bo og arbejde. Om

den lave andel, der ønsker at blive boende i Danmark, kan forklares med henvisning til negative oplevelser i løbet af uddannelsen i Danmark, kan vi ikke sige noget sikkert om.

Tidligere undersøgelser har belyst, at mange grønlandske studerende føler en særlig forpligtelse for at vende tilbage til Grønland og bruge deres uddannelse til at sikre samfundsudviklingen i deres hjemland. I Madsens antropologiske undersøgelse "Den nye generation med det store ansvar – en antropologisk analyse af grønlandske unges uddannelsesmigration til Danmark" finder hun i tråd med ovenstående, at mange grønlandske studerende udtrykker et klart ønske om at vende tilbage til Grønland, og at dette ofte bliver begrundet med en oplevelse af at stå i en form for gæld til det grønlandske samfund.^{25 26}

FIGUR 15: FORESTILLINGER OM HVOR MAN GERNE VIL BO OG ARBEJDE EFTER ENDT UDDANNELSE.

Figurnote: Alle respondenter. 134 besvarelser. Spørgsmål: Hvor forestiller du dig, at du helst vil bo og arbejde, når du er færdig med din uddannelse?

KAPITEL 5 – SAMMENFALD MELLEM LAV TRIVSEL OG NEGATIVE OPLEVELSER PÅ STUDIET

Er der en sammenhæng mellem den lave trivsel blandt de grønlandske studerende og så de negative oplevelser, som de studerende har haft på studiet? Det spørgsmål forsøger vi at besvare som afslutning på denne rapport.

Overordnet finder vi, at de studerende, som angiver enten at blive mødt med fordomme, at blive dårligt behandlet af medstuderende eller undervisere eller at blive mødt med nedsættende kommentarer eller forskelsbehandling på grund af deres grønlandske baggrund, oftere angiver lavere trivsel for eksempel i form af daglig stress og følelsen af at være udenfor.

Det gælder for eksempel, at hele 55 % af de studerende, der oplever negative kommentarer omkring deres udseende, samtidig føler sig udenfor på studiet, imens dette kun gælder for 17 % af de øvrige studerende²⁷.

Hvis vi ser på niveauet af daglig stress, som generelt er højt blandt de grønlandske studerende, finder vi, at dette i endnu højere grad gør sig gældende for studerende, som har negative oplevelser på studiet. Således angiver til eksempel 88 % af de studerende, der har følt sig dårligt behandlet af en underviser, at de oplever daglig stress, imens dette gælder for 67 % af de øvrige studerende.

Sammenfald imellem trivsel og negative oplevelser på studiet ses af tabel 2.²⁸ Tabellen viser de individuelle korrelationer imellem syv former for negative oplevelser og fem aspekter af trivsel på studiet.²⁹ Som forventet er de studerendes negative oplevelser på studiet negativt korreleret med følelsen af at være tilpas og føle sig velkommen. Tilsvarende er de studerendes negative oplevelser på studiet positivt korreleret med de negative trivselsspørgsmål. Dette betyder, at de studerende, der oplever forskelsbehandling, i mindre grad føler sig tilpasse og velkomne på studiet, og i højere grad oplever daglig stress, føler sig udenfor og overvejer at droppe ud.

Samtlige former for negative oplevelser på studiet er signifikant korreleret med de aspekter af trivsel, som vedrører at føle sig tilpas, føle sig velkommen, opleve daglig stress eller at føle sig udenfor. Overvejelser om at droppe ud er signifikant korreleret med kommentarer om den studerendes måde at tale på samt den studerendes egen vurdering af at være blevet forskelsbehandlet på studiet.

TABEL 2: KORRELATIONER IMELLEEM TRIVSEL OG NEGATIVE OPLEVELSER PÅ STUDIET

	Føler sig tilpas	Føler sig velkommen	Daglig stress	Føler sig udenfor	Overvejer at droppe ud
Mødt med fordomme	-0,21**	-0,16*	0,28***	0,36***	0,03
Dårlig behandling fra undervisere	-0,17*	-0,15*	0,21**	0,26***	-0,06
Dårlig behandling fra medstuderende	-0,18**	-0,16*	0,25***	0,31***	0,09
Kommentarer om ens udseende	-0,21**	-0,17*	0,27***	0,26***	0,00
Kommentarer om ens tale	-0,20**	-0,20**	0,39***	0,37***	0,18**
Kommentarer om Grønland el. grønlændere	-0,26***	-0,24***	0,26***	0,38***	0,01
Forskelsbehandling	-0,24***	-0,23***	0,19**	0,43***	0,16*

Note: 131-135 besvarelser. Koefficienterne angiver spearman's rho. Alle variabler er ordinale med fem trin, med undtagelse af, om man er blevet behandlet dårligt af undervisere eller medstuderende, hvilket er binære spørgsmål. * = signifikant på 90 %-niveau; ** = signifikant på 95 %-niveau; *** = signifikant på 99 %-niveau.

Ud over negative oplevelser på studiet, er de studerendes oplevelse af barrierer på studiet også korreleret med deres trivsel.³⁰ Her ser vi, at 32 % af de studerende, som oplever sproglige barrierer, samtidig angiver, at de føler sig udenfor, imens dette alene gælder 13 % af de studerende, som ikke oplever sproglige barrierer. Ligeledes angiver 78 % af de studerende, der oplever faglige barrierer, at de har oplevet daglig stress på studiet, mens dette gælder 57 % af de øvrige studerende.

For at adskille effekterne af negative oplevelser på studiet og barrierer, har vi foretaget en regressionsanalyse af spørgsmålene, der vedrører daglig stress og følelsen af at være udenfor. Analysen kontrollerer desuden for en række baggrundsvariabler (se bilag 3).³¹ Resultaterne af regressionsanalysen viser, at forekomsten af daglig stress og følelsen af at være udenfor er signifikant højere for personer med negative oplevelser på studiet, selv når man kontrollerer for respondentens køn, alder, opholdstid i Danmark, om man studerer på en ungdomsuddannelse, samt hvorvidt man angiver at have en psykisk lidelse. Sammenhængen er også robust over for inklusion af sproglige og faglige barrierer. Den lave trivsel på studiet kan således ikke udelukkende tilskrives, at de grønlandske studerende oplever sproglige eller faglige barrierer.

Ser man på, hvor meget de studerende deltager i fællesskaber og lykkes med relationer til andre studerende, fremgår det, at lav social integration³² ligeledes har en stærk sammenhæng med de studerendes daglige stress og følelse af at være udenfor. Sammenhængen imellem negative oplevelser på studiet og lav trivsel er robust, selv når der kontrolleres for social integration.

KAPITEL 6 – STUDERENDES RET TIL ET GODT UNDERVISNINGSMILJØ

Som det fremgår ovenfor, oplever mange af de grønlandske studerende, der indgår i denne undersøgelse, at blive mødt med fordomsfulde og stigmatiserende kommentarer fra både medstuderende og undervisere. I sådanne situationer kan der være tale om, at den pågældende uddannelsesinstitution har pligt til at skride ind.

I dette kapitel gennemgår vi kort, hvilket ansvar og hvilke forpligtelser uddannelsesstederne har for at sikre et godt undervisningsmiljø fri for forskelsbehandling og chikane.

Vi tager udgangspunkt i lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet (forskelsbehandlingsloven), der indeholder et forbud mod forskelsbehandling og chikane bl.a. på baggrund af etnisk og national oprindelse samt lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø (undervisningsmiljøloven), der skal sikre et godt undervisningsmiljø. Vi ser desuden på den særlige beskyttelse, der gælder for grønlandere i Danmark som oprindeligt folk.

FORSKELSBEHANDLINGSLOVENS FORBUD MOD CHIKANE

Forskelsbehandlingsloven finder anvendelse på alle uddannelser, der tager sigte på lønnet beskæftigelse. Det vil blandt andet omfatte gymnasiale uddannelser, erhvervsuddannelser og universitetsuddannelser.³³ Loven forbyder forskelsbehandling på baggrund af bl.a. etnisk og national oprindelse, herunder chikane.³⁴

Chikane skal forstås som enhver form for uønsket verbal, ikke-verbal eller fysisk adfærd i relation til en persons etnicitet eller nationale oprindelse **med det formål eller den virkning** at krænke denne persons værdighed og skabe et truende, fjendtligt, nedværdigende, ydmygende eller ubehageligt klima.³⁵ Der kan dermed både være tale om chikane, når en enkelt person opfører sig ubehageligt over for en studerende, og når der er tale om mere generel adfærd, der ikke retter sig imod en specifik person. Et ulovligt chikanerende miljø kan være karakteriseret ved, at der generelt bliver talt nedsættende eller krænkende om den studerendes etniske eller nationale oprindelse, at den studerende bliver behandlet på en særlig måde i klasselokalet eller andet, der skaber et særligt truende, fjendtligt, nedværdigende, ydmygende eller ubehageligt klima.

Det er ligeledes forbudt at udsætte nogen for repressalier, for eksempel hvis de protesterer under chikanen.³⁶ Hvis en studerende senere fremsætter et krav efter forskelsbehandlingsloven, må dette heller ikke have nogen negative konsekvenser for den studerende.³⁷ Uddannelsesinstitutionen må dermed ikke reagere ved på nogen måde at stille den studerende dårligere på grund af dennes klage over chikane.

Både lederes og underviseres opførsel er omfattet af forskelsbehandlingslovens forbud imod forskelsbehandling og chikane. Udsætter en leder eller en underviser

studerende for chikane, eller skaber de et chikanerende miljø, vil det være i strid med forskelsbehandlingsloven.

Uddannelsesstedet kan tillige blive ansvarlig for studerendes chikane af andre studerende, hvis uddannelsesstedet ikke griber ind overfor chikanen. Efter forskelsbehandlingsloven er uddannelsesstedet således forpligtet til at stille et chikanefrit miljø til rådighed, og i et rimeligt omfang at sikre de studerende mod chikane.³⁸ Det betyder, at uddannelsesstedet kan ifalde ansvar for chikane begået af en studerende mod en anden studerende, hvis uddannelsesstedet ikke griber ind overfor chikanen, når uddannelsesstedet bliver bekendt med chikanen.³⁹

Forskelsbehandlingsloven kan håndhæves ved, at den studerende klager direkte til Ligebehandlingsnævnet eller starter en retssag ved domstolene. Er der tale om chikane, kan uddannelsesinstitutionen forpligtes til at betale den studerende en økonomisk godtgørelse.⁴⁰

UNDERVISNINGSMILJØLOVEN

Uddannelsesinstitutionerne er også bundet af et ansvar for at skabe et godt undervisningsmiljø, hvor undervisningen foregår sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarligt.⁴¹ Retten til et godt undervisningsmiljø må antages at omfatte bl.a. beskyttelse imod chikane, uanset dette ikke direkte fremgår af loven.⁴²

Efter undervisningsmiljøloven gælder der en eksplicit forpligtelse til at forebygge mobning igennem udviklingen af en anti-mobbestrategi.⁴³ Undervisningsmiljøloven fokuserer i høj grad på at forebygge mobning og nævner ikke eksplicit forskelsbehandling eller chikane.

Derudover har grundskoler og ungdomsuddannelser en pligt til at reagere på oplysninger om problemer med det psykiske undervisningsmiljø, herunder formentlig chikane ved udarbejdelsen af handlingsplaner med konkrete og effektive foranstaltninger, der kan bringe problemerne til ophør.⁴⁴ Hvis disse pligter ikke overholdes, kan der klages til uddannelsesstedet. Gives der ikke medhold her, kan der klages til DCUM, der som tilsynsførende vil behandle klagen på et skriftligt grundlag og undersøge uddannelsesstedets procedurer for undervisningsmiljøvurderingen, politikker, problemhåndtering m.m.⁴⁵ Hvis DCUM finder, at uddannelsesstedet ikke har overholdt sine pligter, kan DCUM påbyde uddannelsesstedet at udarbejde en anti-mobbestrategi og en handlingsplan. Sanktionerne angår altså ikke konkrete sager eller oplevelser, men uddannelsesstedets overordnede pligter. Efterlever uddannelsesstedet ikke påbuddet, kan undervisningsministeriet tilbageholde tilskud til uddannelsesstedet.⁴⁶

Uddannelsesstedet har derudover pligt til at lave en undervisningsmiljøvurdering mindst hvert tredje år. Undervisningsmiljøvurderingen skal indeholde en kortlægning af uddannelsesstedets fysiske, psykiske og æstetiske undervisningsmiljø, identificere undervisningsmiljøproblemer og udarbejde en handlingsplan på baggrund af den.⁴⁷ DCUM udgiver vejledninger til uddannelsesstederne om, hvordan de skal udføre undervisningsmiljøvurderingen.

Studerende kan klage anonymt til DCUM,⁴⁸ der som tilsynsførende på uddannelsesområdet vil behandle klagen på et skriftligt grundlag og undersøge uddannelsesstedets procedurer for undervisningsmiljøvurderingen, politikker, problemhåndtering med mere. Finder tilsynet, at loven ikke er overholdt, kan tilsynet indbringe sagen for Undervisningsministeriet.

BESKYTTELSE AF GRØNLÆNDERE I DANMARK SOM OPRINDELIGT FOLK

ILO's konvention nr. 169 vedrørende oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater, som Danmark har tiltrådt, stiller en række krav til statens særlige forpligtelser overfor oprindelige folk. Konventionen indeholder et princip om selvidentifikation, der betyder, at det afgørende for, om et folk er omfattet af konventionen, er, om en gruppe selv opfatter sig som tilhørende et bestemt folk.⁴⁹

Konventionen stiller krav om, at staten blandt andet skal sikre en koordineret og systematisk indsats for at beskytte oprindelige folks rettigheder og garantere respekten for deres integritet. Desuden skal staten beskytte oprindelige folk mod diskrimination og sikre inddragelse af oprindelige folk, når der for eksempel vedtages administrative beslutninger eller lovgivning, som vedrører dem. Desuden fastsætter konventionen rettigheder i forhold til bl.a. uddannelse.

Det fremgår af konventionen, at oprindelige folks sociale, kulturelle, religiøse og åndelige værdier og skikke skal anerkendes og beskyttes. Staten skal tage behørigt hensyn til karakteren af de problemer, som disse folk står over for, både som grupper og som enkeltpersoner, og der skal vedtages foranstaltninger med henblik på at afbøde de vanskeligheder, som de møder, når de står over for nye leve- og arbejdsvilkår.⁵⁰

Det betyder blandt andet, at myndighederne har en særlig forpligtelse til at yde konkret og passende støtte til at imødekomme de sproglige og kulturelle barrierer, som grønlændere i Danmark står overfor i mødet med dansk kultur, også på uddannelserne.

ILO's ekspertkomité, som overvåger gennemførelsen af ILO's konvention vedrørende oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater, har ved Danmarks afrapporteringer om gennemførelsen af konventionen blandt andet interesseret sig for, hvilke uddannelsesmæssige tiltag der er taget for at forbedre kendskabet til Grønland i uddannelsessteder i Danmark, samt hvordan historiebøger og uddannelsesmateriale portrætterer det grønlandske samfund og inuitbefolkningen.⁵¹ Komitéen har også anmodet om information om, hvilke foranstaltninger Danmark har taget i forhold til integration af grønlændere i Danmark, herunder hjælpe-/støtteforanstaltninger til grønlændere i Danmark.⁵²

ILO's konvention vedrørende oprindelige folk har således relevans i forhold til grønlandske studerende bosiddende i Danmark, og kan særligt finde anvendelse i forbindelse med spørgsmål om ligebehandling og oplysning/undervisning om grønlandske forhold.

KAPITEL 7 – ANBEFALINGER

Institut for menneskerettigheder anbefaler:

- At Børne- og Undervisningsministeriet og Uddannelses- og Forskningsministeriet tager initiativ til at styrke alle uddannelsessteders pligt til at sikre et godt undervisningsmiljø. Det indebærer, at pligten til at sikre et godt undervisningsmiljø udtrykkeligt udvides til at omfatte et undervisningsmiljø fri for mobning, chikane og forskelsbehandling. Det indebærer ligeledes, at de konkrete tiltag i kapitel 1 a udvides til også at gælde for videregående uddannelsesinstitutioner og voksenuddannelser.
- At Børne- og Undervisningsministeriet præciserer konkrete læringsmål vedrørende rigsfællesskabet, så de sikrer større viden om nutidige forhold i Grønland, i relevante vejledninger og læseplaner for folkeskolens fag. Det gælder særligt i fagene dansk og samfundsfag, som ikke er omfattet af samme krav som historieundervisning.

Det bemærkes, at Nordatlanten og rigsfællesskabet fra skoleåret 2022/2023 er blevet tilføjet historiekanon, og at det på baggrund heraf er blevet obligatorisk at undervise i Nordatlanten og rigsfællesskabet i folkeskolens historieundervisning.

- At regeringen opretter en statslig enhed, som kan sikre koordinering af statens indsats for ligebehandling af grønlændere i Danmark.

BILAG

BILAG 1

1) VILLE DU GERNE DELTAGE MERE, END DU GØR, I DET SOCIALE MILJØ PÅ DIN UDDANNELSE?

Ja	49	34%
Nej	49	34%
Ved ikke	48	33%
I alt	146	100%

2) (KUN RESPONDENTER, DER HAR SVARET, AT DE ER HELT ENIGE ELLER ENIGE I, AT DE OVERVEJER AT DROPPE UD AF DERES UDDANNELSE): HVILKE GRUNDE ER DER TIL, AT DU OVERVEJER AT DROPPE UD AF DIN UDDANNELSE? (SÆT GERNE FLERE KRYDS)

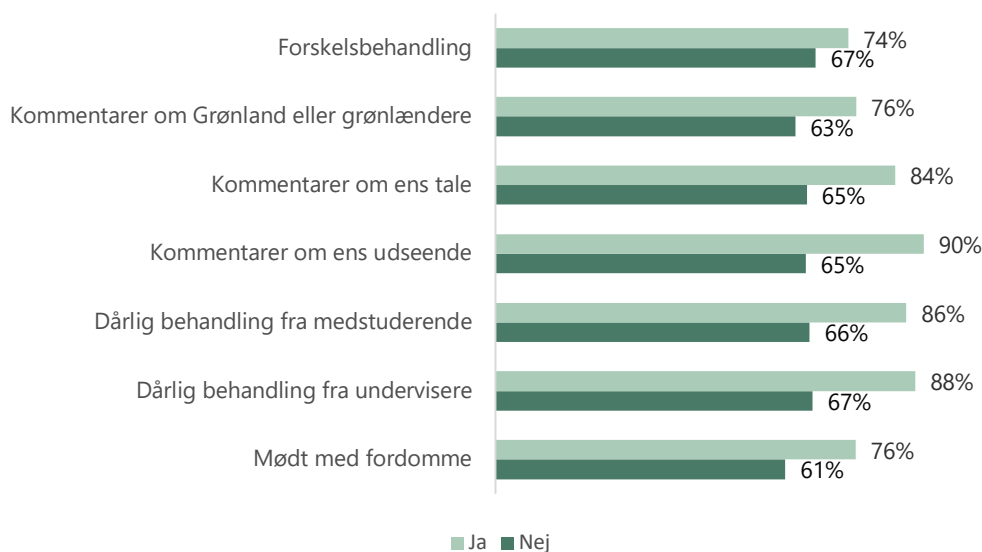
Uddannelsens faglige niveau er for højt	8	42%
Jeg har ikke et fagligt samarbejde med mine medstuderende	8	42%
Sproglige udfordringer	4	21%
Manglende praktikplads	0	0%
Jeg er blevet forsinket i studiet pga. sent svar på ansøgning om optagelse	3	16%
Studiet var et fejlvalg	3	16%
Jeg føler mig ikke velkommen på studiet	5	26%
Jeg oplever mobning	1	5%
Jeg oplever racisme	2	11%
Jeg føler mig ensom på studiet	11	58%
Der er for mange praktiske udfordringer, f.eks. i forhold til bolig	6	32%
Min kæreste/ægtefælle eller mine børn kan ikke falde til i Danmark	1	5%
Jeg vil hellere uddanne mig i Grønland	4	21%
Jeg savner Grønland	8	42%
Andet	3	16%

19 besvarelser.

BILAG 2

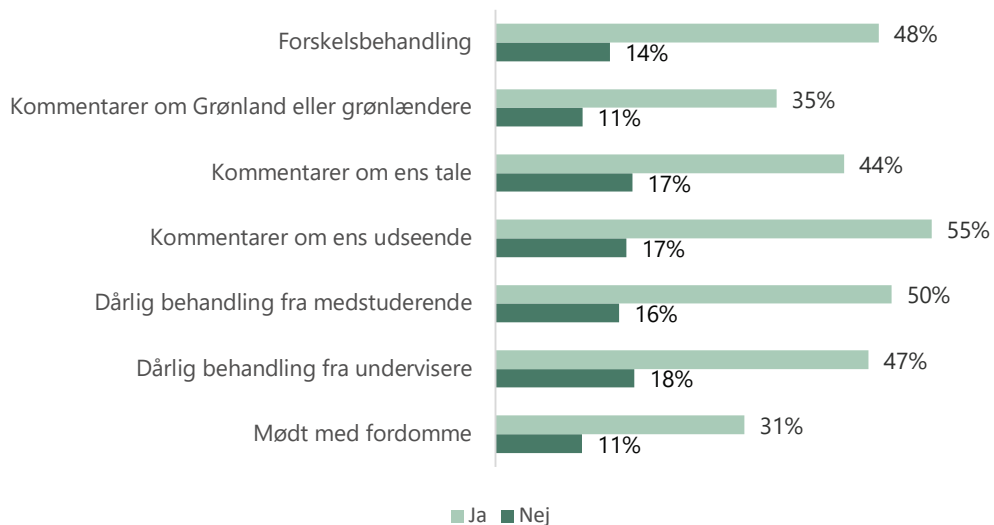
Figurene rapporterer trivlsen hos de studerende, der har haft en bestemt type negativ oplevelse ("Ja") på studiet samt hos dem som sjældent eller ikke har haft pågældende negative oplevelse ("Nej") på studiet. Procentandelene angiver dermed, hvor mange i de to grupper, som oplever daglig stress, at føle sig udenfor eller som overvejer at droppe ud. For eksempel opleves daglig stress af 84 % af dem, der har oplevet negative kommentarer om deres måde at tale på, imens 65 %, der aldrig eller sjældent har oplevet kommentarer om deres måde at tale på, oplever daglig stress.

FIGUR B2.1: PROCENT DER OPLEVER DAGLIG STRESS

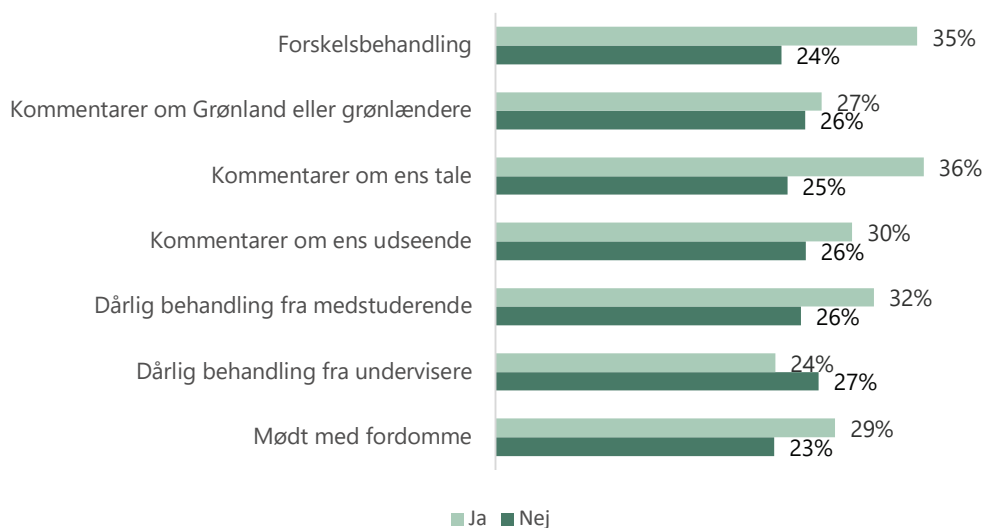
Figurnote: 135 besvarelser, med undtagelse af "Mødt med fordomme" (134), "Dårlig behandling fra undervisere" og "Dårlig behandling fra medstuderende" (131). "Dårlig behandling fra undervisere" og "Dårlig behandling fra studerende" er binære spørgsmål "ja"/"nej". For de resterende spørgsmål er "altid", "ofte" og "nogle gange" grupperet som "ja", imens "aldrig" og "sjældent" er grupperet som "nej".

FIGUR B2.2: PROCENT DER FØLER SIG UDEFOR

Figurnote: 135 besvarelser, med undtagelse af "Mødt med fordomme"(134), "Dårlig behandling fra undervisere" og "Dårlig behandling fra medstuderende" (131). "Dårlig behandling fra undervisere" og "Dårlig behandling fra studerende" er binære spørgsmål "ja"/"nej". For de resterende spørgsmål er "altid", "ofte" og "nogle gange" grupperet som "ja", imens "aldrig" og "sjældent" er grupperet som "nej".

FIGUR B2.3: PROCENT DER OVERVEJER AT DROPPE UD

Figurnote: 135 besvarelser, med undtagelse af "Mødt med fordomme"(134), "Dårlig behandling fra undervisere" og "Dårlig behandling fra medstuderende" (131). "Dårlig behandling fra undervisere" og "Dårlig behandling fra studerende" er binære spørgsmål "ja"/"nej". For de resterende spørgsmål er "altid", "ofte" og "nogle gange" grupperet som "ja", imens "aldrig" og "sjældent" er grupperet som "nej".

TABEL B2.1: KORRELATIONER IMELLEM BARRIERER OG TRIVSEL

	Føler sig tilpas	Føler sig velkommen	Daglig stress	Føler sig udenfor	Overvejer at droppe ud
Sproglige barrierer	-0,15*	-0,12	0,32***	0,35***	0,12
Faglige barrierer	-0,28***	-0,25***	0,35***	0,36***	0,25***
Kulturelle barrierer	-0,36***	-0,32***	0,35***	0,48***	0,20**
Udelukket fra fællesskabet	-0,36***	-0,34***	0,37***	0,57***	0,24***

Note: 135-138 besvarelser. Koefficienterne angiver spearman's rho. Alle variabler er ordinale med fem trin.

* = signifikant på 90 %-niveau; ** = signifikant på 95 %-niveau; *** = signifikant på 99 %-niveau.

BILAG 3

Med regressionsanalyserne har vi sigtet efter at undersøge, om sammenhængen imellem negative oplevelser på studiet og trivsel forsvinder, hvis man kontrollerer for en række andre potentielt indflydelsesrige variabler.

UDVALG AF TRIVSELSVARIABLER

Valgene af trivselsvariablerne er baseret på en teoretisk forventning om, at det er mere sandsynligt, at disse variabler er påvirket af negative oplevelser på studiet end omvendt. Om end det er muligt, at stress og social eksklusion potentielt kan påvirke sandsynligheden for at få andre negative oplevelser på studiet, anser vi det som mere sandsynligt, at de negative oplevelser i sig selv kan føre til stress og følelsen af at være udenfor.

Variablen "føler sig udenfor" er en 5-punktskala baseret på spørgsmålet: "Føler du dig udenfor på studiet uden selv at have valgt det?"

Variablen "daglig stress" er en 5-punktskala baseret på spørgsmålet: "Har du oplevet stærke stress-symptomer i forbindelse med dit studie i dagligdagen?"

For begge spørgsmål er svarmulighederne: altid/ofte/nogle gange/sjældent/aldrig. "Altid" er den højeste værdi på 5-punktskalaen, imens "aldrig" er den laveste.

UDVALG AF VARIABLER FOR NEGATIVE OPLEVELSER PÅ STUDIET

I indekset for mødet med negative oplevelser på studiet er inkluderet fem spørgsmål, hvor spørgsmålet refererer eksplicit til respondentens grønlandske baggrund, samt to spørgsmål hvor respondenterne i kommentarsporet primært fortæller om situationer, der involverer deres grønlandske baggrund.

Følgende spørgsmål er inkluderet i indekset, fordi de refererer eksplicit til respondentens baggrund:

- "Oplever du at blive mødt med fordomme på grund af din grønlandske baggrund?"
- "Har du oplevet, at undervisere på dit studie har behandlet dig dårligt på grund af din grønlandske baggrund?"
- "Har du oplevet, at dine medstuderende har behandlet dig dårligt på grund af din grønlandske baggrund?"
- "I hvilket omfang er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for følgende under din nuværende uddannelse: Fået kommentarer om grønlandere eller Grønland, som du fandt ubehagelige eller stødende"
- "I hvilket omfang er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for følgende

under din nuværende uddannelse: Blevet forskelsbehandlet negativt på grund af din grønlandske baggrund”

Følgende spørgsmål er inkluderet i indekset, fordi kombination af spørgsmålsformulering og kommentarfelt indikerer, at oplevelserne vedrører respondentens grønlandske baggrund:

- "I hvilket omfang er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for følgende under din nuværende uddannelse: Fået kommentarer om dit udseende, som du fandt ubehagelige eller stødende"
- "I hvilket omfang er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for følgende under din nuværende uddannelse: Fået kommentarer om måden du taler på, som du fandt ubehagelige eller stødende"

Indekset har skalaen 0-7, hvor 7 indikerer, at respondenterne ikke har svaret bekræftende på nogen af ovenstående spørgsmål (dette dækker svarene "nej", "aldrig" og "sjældent") imens 7 indikerer, at respondenterne har svaret bekræftende på alle syv spørgsmål (dette dækker svarene "ja", "altid", "ofte" og "nogle gange").

UDVALG AF VARIABLER FOR SOCIAL INTEGRATION PÅ STUDIET

Dette indeks har til formål at afspejle, om de studerende er socialt integreret på studiet, således at de kan trække personligt og fagligt på deres medstuderende. Følgende spørgsmål er udvalgt til at indgå i indekset:

- "Deltager du i faglige fællesskaber på din uddannelse? (Fx læsegrupper/ studiegrupper, faglige arrangementer m.fl.)"
- "Deltager du i sociale arrangementer og fællesskaber på din uddannelse?"
- "Vil dine medstuderende hjælpe dig med noget fagligt, hvis du havde brug for det?"
- "Er der medstuderende, du er så tryk ved, at du kan dele bekymringer, hvis noget går dig på (enten på uddannelsen eller privat)?"
- "Har du fået venner på dit studie?"

Indekset har skalaen 0-5, hvor 0 indikerer at respondenterne ikke har svaret bekræftende på nogen af ovenstående spørgsmål (dette dækker svarene "nej", "aldrig" og "sjældent"). Ligeledes 5 indikerer at respondenterne har svaret bekræftende på alle fem spørgsmål (dette dækker svarene "ja", "altid", "ofte" og "nogle gange").

BAGGRUNDSVARIABLER OG BARRIERER

De anvendte baggrundsvariabler er defineret som følger:

- Køn: Binær variabel med kvinde som referencekategori.
- Alder: Ratioskala, med manglende svar kodet som medianalderen (24 år).
- Opholdstid: Binær variabel med referencekategori værende ophold over et år.
- Ungdomsuddannelse: Binær variabel med videregående uddannelse som referencekategori.
- Psykisk lidelse: To binære variabler for "ja" og "ved ikke", begge med "nej" som referencekategori.
- Sproglige og faglige barrierer: 5-punktsskalaer med "helt enig" som højeste værdi og "helt uenig" som laveste værdi.

RESULTATER

Tabel B3.1 opsummerer resultaterne fra regressionsanalysen, som tester sammenhængen mellem de studerendes negative oplevelser på studiet og deres trivsel. De to afhængige variabler "føler sig udenfor" og "oplever daglig stress" er begge målt på 5-punktsskalaer, hvor et højere niveau indikerer, at de studerende hhv. hyppigere føler sig udenfor eller hyppigere oplever stress (dvs. dårligere trivsel). Den primære interessevariabel er et indeks for negative oplevelser på studiet, som er målt på en 7-punkt skala, hvor et højere niveau indikerer højere grad af negative oplevelser på studiet. I regressionsanalysen er der først estimeret en baseline model, hvorefter kontrolvariabler (beskrevet ovenfor) gradvist er introduceret.

Analysen viser en robust og signifikant sammenhæng mellem negative oplevelser på studiet og dårlig trivsel. Helt konkret viser samtlige modeller i analysen, at en stigning i indekset for negative oplevelser på studiet er forbundet med en stigning i de to afhængige variabler "føler sig udenfor" og "oplever daglig stress". De ordinale variabler i analysen gør det er vanskeligt at lave en substantiel fortolkning af effektstørrelserne, hvorfor fokus er på effekternes fortegn. Effekterne af de inkluderede kontrolvariabler giver tilsvarende intuitiv mening. Eksempelvis er kortere opholdstid (maksimalt et år), psykisk lidelse, faglige barrierer og mindre social integration forbundet med dårligere trivsel.

TABEL B3.1: REGRESSIONER AF NEGATIVE OPLEVELSER PÅ STUDIET OG TRIVSEL

	Føler sig udenfor				Oplever daglig stress			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
Negative oplevelser på studiet	0,297*** (0,041)	0,293*** (0,044)	0,257*** (0,051)	0,234*** (0,044)	0,200*** (0,041)	0,118*** (0,042)	0,096** (0,047)	0,099** (0,046)
Mand		-0,180 (0,197)	-0,061 (0,183)	-0,184 (0,193)		-0,503** (0,200)	-0,438** (0,195)	-0,505** (0,200)
Alder		0,015 (0,013)	0,018 (0,015)	-0,006 (0,012)		-0,011 (0,011)	-0,010 (0,011)	-0,018* (0,011)
Opholdstid max 1 år		0,331* (0,192)	0,225 (0,183)	0,173 (0,174)		0,360** (0,163)	0,302* (0,169)	0,309* (0,161)
Ungdomsuddannelse		-0,395* (0,210)	-0,357* (0,200)	-0,409** (0,193)		-0,029 (0,207)	-0,001 (0,205)	-0,033 (0,201)
Psykisk lidelse: ved ikke		0,353 (0,223)	0,214 (0,224)	0,096 (0,205)		0,429** (0,203)	0,356* (0,206)	0,347* (0,205)
Psykisk lidelse: ja		0,036 (0,221)	-0,164 (0,219)	-0,190 (0,208)		0,733*** (0,214)	0,622*** (0,230)	0,661*** (0,216)
Faglige barrierer			0,158* (0,082)				0,067 (0,081)	
Sproglige barrierer			0,110 (0,076)				0,094 (0,082)	
Social integration				-0,316*** (0,059)				-0,101* (0,059)
N	131	125	125	125	131	125	125	125
R-squared	0,222	0,301	0,356	0,443	0,127	0,269	0,295	0,287

Note: Regression foretaget med OLS. Robuste standardfejl i parentes. De afhængige variable "føler sig udenfor" og "daglig stress" er begge målt på en 5-punktskala, hvor en højere værdi markerer højere niveau af at føle sig udenfor eller at have oplevet daglig stress. En positiv regressionskoefficient indikerer dermed, at den pågældende variabel får respondenterne til at føle sig mere udenfor eller mere stressede.

ROBUSTHEDSTJEK

Flere variationer af baggrundsvariabler er afprøvet for at sikre robustheden af effekterne. Følgende robusthedstjek er lavet:

- Opholdstid i Danmark er afprøvet i tre versioner: Binær variabel for maksimalt et års opholdstid; binær variabel for maksimalt to års opholdstid; samt ratioskala svarende til den inddeling der fremgår af spørgeskemaets svarmuligheder.
- Psykisk lidelse er afprøvet i to versioner: Ordinal skala hvor "nej" er kodet som 0, "ved ikke" er kodet som 1 (mellemværdi) og "ja" er kodet som 2; samt to binære variabler for hhv. "ved ikke" og "ja", med "nej" som referencekategori.
- Alder er afprøvet i forskellige variationer, herunder ratioskala baseret på respondentens selvangivne alder; samt inddelt i aldersgrupper; samt ratioskala sammen med en binær variabel for om respondenteren er over 40. Alder er desuden afprøvet med og uden omkodning af manglende svar til medianalderen (24), samt med en ekstra binær variabel der angiver manglende svar. Beslutningen om at anvende medianalderen for manglende værdier skyldes et højt antal manglende svar for dette spørgsmål.
- Binære variabler for regionerne Midtjylland, Nordjylland, Syddanmark samt Hovedstaden og Sjælland (referencekategori) er også anvendt som robusthedstjek. Estimerne for regionerne er insignifikante og påvirker ikke resultatet for negative oplevelser på studiet.

Modellerne udviser ingen alvorlige brud på forudsætninger for lineær regressionsanalyse⁵³. Heteroskedacitet som følge af ordinal responsvariabel er adresseret ved anvendelse af robuste standardfejl. Modellerne er efterfølgende robusthedstjekket ved anvendelse af ordinal regressionsanalyse frem for OLS. Ingen større afvigelser i resultaterne er konstateret ved anvendelse af ordinal regression.

SLUTNOTER

- 1 Netavisen (2019): Radio: Mange grønlandske unge dropper studiet i Danmark på grund af kulturforskelle. Af Christian Ulloriaq Jeppesen, 22. marts 2019.
- 2 Institut for Menneskerettigheder (2015): Ligebehandling af grønlændere i Danmark.
- 3 Kokborg, Heidi, Kristine Buske Nielsen & Thomas Christoffer Bahr (2017). Den snørklede vej til en dansk uddannelse.
- 4 Madsen, Line Seier (2010). Den nye generation med det store ansvar – en antropologisk analyse af grønlandske unges uddannelsesmigration til Danmark.
- 5 Den uddannelsessøgende må samtidig højst have haft bopæl uden for Grønland i sammenlagt tre år efter det fyldte 18. leveår. De studerende er kun tilknyttet De Grønlandske Huse så længe de modtager SU, og studerende, der p.t. studerer i udlandet, er ikke medtaget i stikprøven.
- 6 Med casepersonernes samtykke er interviewene blevet optaget og omskrevet til personlige beretninger. Casepersonerne har også givet deres samtykke til at optræde med navn i rapporten.
- 7 Da vi udelukkende har undersøgt oplevet forskelsbehandling, kan vi ikke slutte, at der er tale om forskelsbehandling i juridisk forstand.
- 8 Det nationale Forskningscenter for velfærd (2012): Måling af Diskrimination på baggrund af etnisk oprindelse. Tilgængelig via: <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/liu/spm/47/svar/1489965/1896409.pdf>
- 9 De resterende 3 % har svaret 'andet'.
- 10 Institut for Menneskerettigheder (2015). Ligebehandling af grønlændere i Danmark. Side 101.
- 11 Aya Mortag Freund: "Hvorfor er du ikke sådan?" – om stigmatiserende relationer mellem danskere og herboende grønlændere, speciale, sociologiuddannelsen, AAU, 2009, s. 88.
- 12 Den nationale studieundersøgelse (2021). Tallene er ikke offentligt tilgængelige på internettet, men er sendt til Institut For Menneskerettigheder fra Uddannelses- og Forskningsministeriet ved e-mail af 10. februar 2023.
- 13 Slot, Line Vikkelsø (2008). Praktikpladser og formidlingspraksis. Praktik konsulent i spændingsfeltet mellem virksomhedskrav og hensynet til ikke-diskrimination. Rockwool Fondens Forskningsenhed; Institut for Menneskerettigheder (2016): Lige adgang til praktikpladser; Institut for Menneskerettigheder (2023): Minoritetsetniske elever fravælges til oplæring.
- 14 Det nationale Forskningscenter for velfærd (2012): Måling af Diskrimination på baggrund af etnisk oprindelse. Tilgængelig via: <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/liu/spm/47/svar/1489965/1896409.pdf>
- 15 Institut for Menneskerettigheder (2015). Ligebehandling af grønlændere i Danmark. Side 7.
- 16 EU's agentur for grundlæggende rettigheder (FRA): EU-MIDIS – European Union Minoritets and Discrimination Survey, Main Results Report, 2009, s. 11-12.
- 17 Epinion (2019). Danske Unges viden om Grønland. På vegne af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Undervisningsministeriet. København.
- 18 Visit Greenland & YouGov (2012). Undersøgelse om danskernes fordomme om Grønland og grønlændere.

- 19 Kokborg, Heidi, Kristine Buske Nielsen & Thomas Christoffer Bahr (2017). Den snørklede vej til en dansk uddannelse.
- 20 Den nationale studieundersøgelse (2021). Tallene er ikke offentligt tilgængelige på internettet, men er sendt til Institut For Menneskerettigheder fra Uddannelses- og Forskningsministeriet ved e-mail af 10. februar 2023.
- 21 Den nationale studieundersøgelse (2021). Tallene er ikke offentligt tilgængelige på internettet, men er sendt til Institut For Menneskerettigheder fra Uddannelses- og Forskningsministeriet ved e-mail af 10. februar 2023.
- 22 DR (2018). Radio: For lidt sne og for mange aftaler: Grønlandske Carl fik en vinterdepression i Danmark.
- 23 Uddannelses- og Forskningsministeriet (2016). Strategi for forskning og uddannelse vedrørende Arktis.
- 24 EVA (2021): Frafaldne studerende vender ofte tilbage til bøgerne.
- 25 Madsen, Line Seier (2010). Den nye generation med det store ansvar – en antropologisk analyse af grønlandske unges uddannelsesmigration til Danmark.
- 26 Det Grønlandske Hus i Aarhus bemærker, at de studerende også langt overvejende beskæftiger sig med grønlandsrelaterede emner i deres opgaver/BA-projekter/specialer etc.
- 27 Se bilag 2.
- 28 En negativ korrelation betyder, at et højere niveau af negative oplevelser på studiet er associeret med et lavere niveau på trivselsvariablen. Korrelationskoefficienten har udfaldsrummet -1 til 1 , og jo tættere den er på enten -1 eller 1 , jo stærkere er sammenhængen.
- 29 For en beskrivelse af udvalg af spørgsmål der vedrører henholdsvis negative oplevelser på studiet og trivsel, se bilag 3.
- 30 Se bilag 2.
- 31 Der er anvendt regressionsanalyse med robuste standardfejl. De syv aspekter af forskelsbehandling er i regressionerne komprimeret til et enkelt indeks med skalaen 0-7, som reflekterer hvor mange af de syv spørgsmål om forskelsbehandling, den studerende har svaret 'ja' eller 'altid'/'ofte'/'nogle gange' til. For detaljer, se bilag 3.
- 32 Social integration på studiet er målt ved et indeks med skalaen 0-5, som angiver om den studerende deltager i faglige arrangementer, deltager i sociale arrangementer, om de kan få faglig hjælp fra medstuderende, om de har nogen på studiet at dele bekymringer med, samt om de har fået mindst en ven på studiet.
- 33 Forskelsbehandlingsloven § 3, stk. 2. Ligebehandlingsnævnet har ved afgørelse KEN nr. 10157 af 20/11/2019 slået fast, at alle uddannelser, der fører til lønnet beskæftigelse, er fuldt ud omfattet af forbuddet mod forskelsbehandling i ligebehandlingsloven.
- 34 Forskelsbehandlingsloven § 1, stk. 4.
- 35 Ibid.
- 36 Forskelsbehandlingslovens § 7, stk. 2
- 37 Ligebehandlingsloven § 15 eller ligestillingsloven § 2b.
- 38 Ligebehandlingsnævnets afgørelse af 16. december 2022, nr. 9033
- 39 Ligebehandlingsnævnets afgørelse af 16. december 2022, nr. 9033
- 40 Ligebehandlingsloven §§ 14-15.
- 41 Undervisningsmiljøloven, § 1.

- 42 Note: At chikane er omfattet følger af, at standarden tillempes den tilsvarende standard for sikkerheds-og sundhedsmæssigt forsvarlige arbejdsforhold i arbejdsmiljøloven.
- 43 Denne forpligtelse gælder for grundskoler og ungdomsuddannelser, jf. undervisningsmiljølovens §1a-1c.
- 44 Undervisningsmiljøloven §§ 1b og 1c.
- 45 Undervisningsmiljøloven, § 7.e.
- 46 Undervisningsmiljøloven §§ 7a-7d.
- 47 Undervisningsmiljøloven §§ 6-7.
- 48 Undervisningsmiljøloven § 7e.
- 49 Bekendtgørelse nr. 97 af 9. oktober 1997 af ILO-konvention nr. 169 af 28. juni 1989 vedrørende oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater, artikel 1, stk. 1.
- 50 Bekendtgørelse nr. 97 af 9. oktober 1997 af ILO-konvention nr. 169 af 28. juni 1989 vedrørende oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater, artikel 1, stk. 1, jf. artikel 5, litra a og c.
- 51 ILO, Committee of Experts on the Application of Convention and Recommendation (CEACR), Direct Request, adopted 2000, published 89th ILC session (2001), tilgængelig på ILO's hjemmeside:
http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13101:0::NO:13101:P13101_COMMENT_ID:3057054
- 52 ILO, Committee of Experts on the Application of Convention and Recommendation (CEACR), Direct Request, adopted 2004, published 93th ILC session (2005), tilgængelig på ILO's hjemmeside: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13101:0::NO:13101:P13101_COMMENT_ID:3057054.
- 53 Tests er foretaget på model (3).

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER